

Sociálně pedagogické působení Marie Walburgy

Hana Muselíková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Hana MUSELÍKOVÁ
Osobní číslo: H118630
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Sociálně pedagogické působení Marie Walburgy

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS ?Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách? (IMS 2009), případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucí bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucí bude práce zaměřena na:

- život a doba Marie Walburgy;
- působení Marie Walburgy na zámku v Kuníně;
- vybudování jednoho z nejmodernějších vzdělávacích ústavů své doby ve střední Evropě;
- odkaz Marie Walburgy sociální pedagogice.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní) na přínos a používané výchovné metody.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JELÉNKOVÁ, H. Marie Walburga hraběnka Truchsess-Waldburg-Zeil. Kunínoviny, 1998, mimořádné číslo.

KROUPA, Jiří. Alchymie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810. 2., rozš. a upr. vyd. Brno: ERA, 2006.

PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, 2008.

ZEZULČÍK, J. Zámek Kunín, perla moravské barokní architektury. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum, 1995.

http://www.casopispoodri.cz/osobnosti/images/Walburga_Marie.pdf

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Jůzlová

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

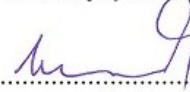
- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Hana Muselíková¹

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně 14. 9. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá sociálně pedagogickým působením osobnosti Marie Walburgy Josefy Kajetány, říšské hraběnky z Truchses Walburg Zeilu, velmi pokrokové nevšední ženy, o které se ve své době hovořilo, jako o jedné z nejvzdělanějších žen celé rakouské monarchie. Působila na zámku v Kuníně, dříve Kunewaldu. Na kunínském panství uplatňovala pokrokové zásady, které vedly k hospodářskému pozdvižení panství. Její největší význam však spočíval, i přes nepřízeň osudu v soukromém životě, v péči o výchovu a vzdělání dětí z jejího panství, které vyústilo ve vybudování Výchovně vzdělávacího ústavu v roce 1792. V ústavu byly uplatňovány výchovné metody, které předčily svojí dobu. V ústavu studoval v letech 1807 až 1809 František Palacký. Byla obdivovatelkou Johanna Heinricha Pestalozziho, kterého několikrát navštívila. Empirická část bude zaměřena na zodpovězení otázky, zda Marie Walburga je součástí české sociální pedagogiky.

Klíčová slova: filantropismus, hraběnka, Kunín, Marie Walburga, osvícenství, Výchovný vzdělávací ústav, žáci.

ABSTRACT

This thesis deals with socially educational influence of Maria Walburg Joseph Kajetan. She was an imperial countess from Truchses Walburg Zeil and very progressive exceptional woman. No doubt she was thought of as one of the most educated women in the entire Austrian Monarchy. She operated at the Kunín Chateau (former Kunewald). At this domain she applied progressive principles that led to economical growth of the domain. Despite of an ill fortune in her private life her biggest contribution was in the education of all the children in her domain. In 1792 it resulted in founding an Educational Institute, which applied state-of-the-art principles. František Palacký, for instance, studied at this institute from 1807 to 1809. The countess was a big admirer of Johann Heinrich Pestalozzi, whom she several times visited as well. The empirical part of this thesis focuses on finding an answer for a question whether Maria Walburga is or is not part of Czech social education.

Keywords: filantropism, countess, Kunín, Maria Walburga, Enlightenment, Educational Institute, pupils.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Haně Jůzlové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomáhali při získávání podkladů pro vypracování této práce, zvláště mojí mamince Mirce.

Hana Muselíková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Sociálně pedagogické působení Marie“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 22. 4. 2014

Hana Muselíková

„Kéž jednou vyroste lepší pokolení, ze kterého se budu ještě těšit v lepším světě a na jehož život a skutky budu moci pohlížet s velkým pocitem blaženosti.“

ze závěti hraběnky Marie Walburgy

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ŽIVOT A DOBA MARIE WALBURGY.....	11
1.1 MARIE WALBURGA	11
1.2 OSOBNOST MARIE WALBURGY	16
1.3 DOBA MARIE WALBURGY.....	19
2 PŮSOBNÍ MARIE WALBURGY NA ZÁMKU V KUNÍNĚ.....	23
2.1 ZÁMEK KUNÍN.....	23
2.2 ROZVOJ PANSTVÍ ZA MARIE WALBURGY	26
2.3 VLIV MARIE WALBURGY NA PROCES SOCIALIZACE	28
3 KUNÍNSKÝ VÝCHOVNÝ VZDĚLÁVACÍ ÚSTAV	30
3.1 VÝSTUPY PRO VZNIK ÚSTAVU	30
3.2 VYBUDOVÁNÍ A ORIENTACE ÚSTAVU	33
3.3 VÝUKA NA ZÁMECKÉ ŠKOLE	37
4 ODKAZ MARIE WALBURGY SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	41
4.1 TEORETICKÉ VÝSTUPY	41
4.2 ZHODNOCENÍ PŮSOBNÍ MARIE WALBURGY.....	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
5 METODOLOGIE A REALIZACE VÝZKUMU.....	46
5.1 CÍL VÝZKUMU	46
5.2 VÝZKUMNÁ METODA	47
5.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	47
5.4 STRUKTURA ROZHovorŮ.....	48
5.5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDŮ VÝZKUMU	48
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	53
SEZNAM OBRÁZKŮ	55
SEZNAM GRAFŮ	56

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala téma, které patří do okruhu významných pedagogických osobností, spjatých s městem Brnem a jejich pedagogickým působením. Osobnost, kterou jsem si vybrala, je významná svými skutky, ale není jí ani v pedagogické ani v historické literatuře přisuzováno místo, které by si bezesporu zasloužila.

Ve své bakalářské práci s názvem „Sociálně pedagogické působení Marie Walburgy“ se budu zabývat přínosem Marie Walburgy Josefy Kajetány, říšské hraběnky z Truchses Walburg Zeilu, rozené říšské hraběnky z Harrachu Rorau Thanhausenu Hohenemsu Lustenau, sociální pedagogice. Jednalo se o velmi významnou a vzdělanou ženu, která celý svůj život zasvětila pomoci jiným. Celý oficiální titul hraběnky budu v práci používat jen ojediněle, budu používat její jméno v podobě Marie Walburga nebo hraběnka.

Cílem bakalářské práce je seznámit s významnou pedagogickou osobností, která žila v letech 1762 až 1828 s vazbou na město Brno tím, že se v Brně narodila, měla k němu vztah, založila nejmodernější Výchovný vzdělávací ústav ve střední Evropě ve své době a jejím sociálně pedagogickým odkazem. Práce nebude zaměřena na podrobný popis historických událostí, ty budou v práci zmiňovány jen okrajově nebo spíše jen pro dokumentaci zasazení do historických souvislostí.

Bakalářská práce bude členěna na teoretickou část, sestávající se ze čtyř kapitol. Při zpracování budu vycházet z historických pramenů, konzultací a názorů, proto jednotlivé kapitoly budou působit poněkud popisně. V navazující empirické části se budu zabývat výzkumnou otázkou, zda Marie Walburga je součástí české sociální pedagogiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOT A DOBA MARIE WALBURGY

V této kapitole seznámím s osobností a dobou Marie Walburgy Josefy Kajetány, říšské hraběnky z Truchses Walburg Zeilu, rozené říšské hraběnky z Harrachu Rorau Thanhause- nu Hohenemsu Lustenau. V dostupné literatuře není celý titul hraběnky uváděn, získala jsem jej při návštěvě zámku v Kuníně dne 15. 9. 2013.

1.1 Marie Walburga

Dne 22. října 1762 se manželům plukovníku Xavieru Harrachovi a jeho urozené choťi Marii Rebece, hraběnce z Hohenemsu, narodila v Brně dcera, která dostala jméno po babičce z matčiny strany, Marie Walburga Josefa Kajetána. Pokřtěná byla v městském kostele u svatého Jakuba v Brně a její kmotrou byla císařovna Marie Terezie, která své kmotřence darovala drahocenný porcelánový servis. Marie Walburga prožívala šťastné dětství v letních měsících na zámcích v Bystrém a v Kuníně, přes zimu v Brně nebo ve Vídni. Jako moudrá a půvabná mladá dáma se ve svých sedmnácti letech v září 1779 v Enzendorfu u Vídně provdala za hraběte Klementa Aloise z Waldburg - Zeilu (1753 – 1817), druhorozeného syna hraběte Františka Antonína a Anny Marie hraběnky z Trauchburgu. Z Enzendorfu odjeli mladí manželé do Milána, kde byl otec Walburgy, tehdy již generál Harrach, přeložen na místo vojenského velitele Lombardie. Tam se mladým manželům v listopadu 1780 narodil první syn Xavier Karel Wunibald. V únoru 1781 zasáhla rodinu tragédie, způsobená úmrtím generála Harracha. Hraběnka se ve svém smutku rozhodla odcestovat na zámek do Kunína, zatímco manžel byl pověřen likvidováním tchánovy pozůstalosti (Zezulčík, 1995).

Marie Walburga se na základě poslední vůle otce stala univerzální dědičkou kunínského panství, avšak do dovršení její zletilosti měl její majetek spravovat manžel Klement Alois. V lednu 1782 stihlo mladou rodinu velké neštěstí, na kunínském zámku zemřel čtrnáctiměsíční syn Xavier Karel. Dva měsíce po této tragédii se v březnu narodila dcera Marie Char- lota a v únoru dalšího roku, tedy v roce 1783, další dcera Marie Amálie. Starší z dcer v té době pobývala na zámku v Bystrém. Týden po narození druhé dcery však přišla zdrcující zpráva z Bystrého o úmrtí jedenáctiměsíční starší dcery. Bohužel to nebyla poslední zásah bezmocnosti, která do rodiny vstoupila. V září 1785 se jako čtvrté dítě v pořadí narodil v Kuníně syn František Karel Wunibald, avšak 31. 12. téhož roku umírá téměř tříletá hol- čička Marie Amálie. Ze sledu událostí je víc než pravděpodobné, že se rok 1786 stal pro hraběnku naprosto kritickým. Trpěla depresemi a zanedbávala životosprávu. Nepomáhaly

ani prosby ani domluvy blízkých, nepomohla ani návštěva matky. Celkem z pochopitelných důvodů těžko unesitelných životních situací, začaly se mezi manželi projevovat neshody. Pod vlivem prožitých událostí a neutěšeného až hraničního zdraví, požádal manžel moravské gubernium o prodloužení kurátorství nad nemocnou manželkou. Jeho úmysly však nebyly čisté a s odkazem na její nemoc se jí snažil připravit o majetek. V říjnu 1786, kdy v té době dosáhla hraběnka zletilosti, důvody na upření práva na dědictví odmítla a v listopadu následovala žádost o přiznání majetku, které bylo ze strany moravského gubernia vyhověno. Správa kunínského majetku tak přešla do rukou ustanovené dědičky (Zezulčík, 1995).

Nezáviděníhodné události v rodině pravděpodobně urychlily rozpad manželství. Jedním z důvodů byly i výčitky manžela na výchovná pravidla, která hraběnka uplatňovala při výchově svých dětí. Manželství rovněž neprospl pokus manžela hraběnky v roce 1786, kdy při vypuštění teplovzdušného balónu se balón vznítil a způsobil požár hospodářských objektů u zámku. Protože manželství bylo nezrušitelné, rozhodli se manželé po devítiletém soužití své neshody řešit vzájemným odloučením. V září 1788 se hrabě vrací do rodného Zeilu v Porýní, kam odvedl jediného, v té době tříletého syna Františka Karla Wunibalda, a to na základě rozhodnutí prezidenta moravského gubernia, který svěřil výchovu syna otci. Hraběnka se jej pokusila unést a vrátit zpět do Kunína, ale únos se nezdařil. Pak už jej nikdy neviděla. Bezprostředně po té, žila hraběnka střídavě na kunínském panství nebo u své matky v Bystrém. Tímto momentem prakticky končí rodinný život hraběnky. Zde si dovolím přeskočit historický sled událostí a uvést, že i druhorozený syn se dospělého věku nedožil (Zezulčík, 1995).

V roce 1787 se začínají objevovat zmínky o přípravě zbudování vzdělávacího ústavu. Kromě toho však hraběnka nechala v Kuníně v roce 1788 postavit na vlastní náklady školu a velmi se zajímala o úroveň školství na všech svých panstvích (Zezulčík, 1995).

Roku 1792 se hraběnka vydává se svým důvěrníkem a bývalým iluminátem Bernardem Seyboldem do Německa. Na své cestě navštíví v Norimberku Seyboldova bratra Leonarda, kandidáta teologie a člena brněnské zednářské lóže. Následně odjíždí do Švýcarska za Johannem Heinrichem Pestalozzím (1746 – 1827) – velkým pedagogem a podle názoru některých odborníků studovaného oboru – zakladatele sociální pedagogiky. Hraběnka se stala jeho nadšenou obdivovatelkou (Zezulčík, 1995).

Rok 1792 je také označen za rok založení Výchovného vzdělávacího ústavu v Kuníně, kdy alespoň částečně dochází k naplnění hraběnčina života. Vznikl tak jeden z nejmodernějších výchovných ústavů své doby. Zezulčík (1995, s. 11) uvádí: „*Po návratu z cest vzala na svůj zámek několik chlapců a dívek, které vzdělávala na učitele a učitelky a zamýšlela je zaopatřit. Ti však vyučení a vzdělání, hledali uplatnění lepší než učitelské*“.

V roce 1795 odjela hraběnka do Německa podruhé, navštívila Lipsko pro načerpání inspirace pro své vesnické školy a zastavila se v Schnepfenthalu v Salzmannově filantropinu. Z Německa pokračovala v cestě do Švýcarska, do února 1796 pobyla v matčině paláci v Hohenemsu a přes Zeil, Stuttgart a Řezno pokračovala do Vídně za svojí matkou. Pak se vrátila zpět ke svým dětem do Kunína (Zezulčík, 1995).

V průběhu času se hraběnka věnovala svému ústavu, dětem a rozvoji svého panství.

Dne 28. 5. 1800 hraběnka koupila statek Německý Jeseník (nyní Jeseník nad Odrou) od Marie Anny rozené Spindlerové, ovdovělé paní z Gilles za 90.000 zlatých (vyplývá z opisu kupní smlouvy, uložené v Zemském archivu v Opavě, pod inventárním číslem 18 pro obec Německý Jeseník (dostupné z [www. mvcr.cz](http://www.mvcr.cz)).

Od roku 1803 opět hraběnka prožívá těžké období. V osmnácti letech se v Porýní v Zeilu zabil pádem z koně poslední syn František Karel Wunibald.

V roce 1805 přišel do Kunína nový učitel Karel Josef Jurende. Ten si v době příchodu zaznamenal, že: „*ústav se v době jeho příchodu nacházel v dosti žalostném stavu. Nejprve byla na nový základ položena výuka matematiky („v počtech to vypadá zle, chovanci nic neumí“)* dále fyziky, přírodopisu, zeměpisu a dějepisu“ (Zezulčík, 2001, s. 18).

Bitvou u Slavkova 1805 je označováno období, kdy končí období pozdního osvícenství, období po bitvě je vrcholem protiosvícenské reakce (Kroupa, 2006).

V průběhu roku 1806 umírá matka hraběnky, rovněž v tomto roce zasáhla kunínské panství epidemie, jako následek bitvy u Slavkova. Hraběnka pomáhala svojí přítomností a zařizovala lékařskou péči. Koncem téhož roku přerostlo přátelství s o téměř 20 let mladším Karlem Josefem Jurem v intimní vztah, který nastoupil na místo představeného ústavu (Zezulčík, 1995).

V lednu 1807 poslal František Štěpán Hanke, zámecký kaplan, udání na hraběnku novojičínskému děkanovi Filipu Rudolfo Schwanovi, kde upozorňuje na škodlivé a nezákonné působení ústavu a hraběnky. Údajně koná: „*po večerech vynucená shromáždění na kunín-*

ském zámku a nutí nezřídka do půlnoci svobodná děvčata a vdané ženy naslouchat jejímu učení o určení žen, strašidlech a Pestalozziho učební metodě“ (Zezulčík, 1995, s. 14).

V březnu 1807 následuje druhé udání na způsob výuky, které měl podat bílovecký děkan Josefa Friedl. Udání však byla zmírněna děkanem Schwanem, který v dopise na konzistoř označil stížnosti za neodůvodněné a z části nedokázané.

V únoru roku 1808 se hraběnka s Jurendem začala připravovat na svou poslední zahraniční cestu, neboť hrozilo nebezpečí, že přijde o své statky v Rakousku. Cesta byla naplánovaná na půl roku a měla pokračovat do Německa a Švýcarska. V květnu odjela s doprovodem přes Vídeň, Salzburg, Mnichov a Augsburg na své statky ve Vorarlbersku, kam přijela v srpnu téhož roku. Čtyři měsíce strávila ve Švýcarsku, navštívila města Curych, Kostnici, Bern, Ženevu, poznávala přírodní krásy – navštívila ženevská jezera i Mont Blanc. Cestou navštěvovala školní ústavy a významné vědce, v Yverdonu navštívila Pestalozziho. Cestování však hraběnku vyčerpávalo a trpěla hysterickými křečemi. Jurende zaznamenal: „*Hraběnka byla dvě hodiny mrtvá – ležela tu v bezvědomí, bez života. Měl jsem smrtelný strach a zároveň jsem cítil smutnou situaci, co by bylo se mnou, kdyby nyní hraběnka zemřela. Přišla ale k vědomí“.* (Zezulčík, 2004, s. 24). 1. ledna 1809 se vrátila zpět do Hohenemsu, v Lustenau pak ještě založila školní knihovnu a industriální školu. Také navštívila otcův hrob v Miláně. Koncem ledna odjela zpět do Kunína. Do vlasti svých předků se již nikdy nevrátila (Zezulčík, 1995).

V březnu 1809, ne právě v přátelsky, hraběnka ukončila spolupráci s Karellem Josefem Jurendem a vedení ústavu převzal zámecký kaplan Josef Ignác Turek (1783 – 1850). Jako holešovského kaplana jej přivedl v roce 1807 právě Jurende. Turek nahradil udavače Františka Štěpána Hankeho.

Rok 1810 se stal mezníkem pozdního osvícenství, novým ministrem císaře se stal kníže Klement Lothar Metternich.

V tomto období hraběnka začala společensky povznášet svého důvěrníka a tajemníka Georga Schindlera a roku 1810 jej učinila nájemcem svého statku a zámku v Jeseníku nad Odrou. Hraběnka začala vkládat naděje do možného svého dědice, syna tajemníka, Gustava Adolfa, ten však 13. února 1812 zemřel. Její pozornost se proto upnula na jeho bratra Emila. Vychovávala jej tedy jako svého nástupce a adoptovala jej. Měl jí nahradit vše, o co ve svém životě přišla.

V roce 1813 prodala statky ve Vorarlbersku svému manželovi hraběti Klementu Aloisovi z Waldburg-Zeilu.

V říjnu 1814 je rozhodnutím Moravského gubernia v Brně výchovný ústav uzavřen, neboť: „*odporuje svému účelu, svým zřízením se vymyká dohledu státu, odchyluje se v metodách všech ve státě zavedených školských ústavů, ve výsledcích neslibuje žádný zdar, spíše může způsobit víceméně rozličné škody – a navíc je podezřelý*“ (Zezulčík, 1995, s. 18). Toto rozhodnutí hraběnku velice zasáhlo. „*Ovšem i tehdy si hraběnka tuto školu ponechala na svém zámku jako školu soukromou, kde vychovávala děti svých úředníků a nejbližších spolupracovníků až do své smrti*“ (Zezulčík, 25. 10. 2012).

Náklady na vzdělávání dětí, jistá lehkomyšlnost, důvěřivost, ale také nevděk a hrabivost okolí, zvláště Josefa Ignáce Tureka, nakonec vedly k dluhům a nutnosti odprodat statek a zámek Jeseník (Zezulčík, 2001). Kupní smlouvou z 26. listopadu 1821 prodává statek Německý Jeseník Dr. Valentinu Lamenetovi, krajskému fyziku z Opavy za 65.000 zlatých. (Kupní smlouva uložena v Zemském archivu v Opavě, pod inventárním číslem 19 pro obec Německý Jeseník (dostupné z [www. mvcr.cz](http://www.mvcr.cz)).

Posledních deset let svého života byla hraběnka nehybná na dolní končetiny, byl pro ni vyroben velký proutěný koš, ve kterém byla přenášena. Antropologický průzkum ostatků hraběnky ukázal, že žena trpěla krutou Pagetovou chorobou, přinášející nevýslovnou bolest.

V roce 1825 učinila závěti svým univerzálním dědicem již adoptovaného Friedricha Emila Schindlera (1809 – 1867). V závěti jasně stálo, jak se má ubírat výchova budoucího dědice. Ten již v útlém věku napsal lístek, který pak byl uložený do vížky farního kostela. Stálo na něm: „*Slibuji, že se chci stát dobrým a hodným a tím také vykonat na světě něco dobrého*“ (Zezulčík, 2001, s. 15). Hraběnka jej vedla k dobročinnosti. Dovolím si zde uvést několik známých příkladů jeho skutků:

- „*v roce 1843 při moravsko – slezského slepeckém ústavu v Brně, na který přispíval svými dary, založil slepeckou nadaci na 2000 zlatých,*
- *Chlapeckému výchovnému ústavu 57. pěšího pluku Mihalovits věnoval jednou příspěvek 150 zlatých, věnovaný na dary při zkouškách,*
- *podruhé 55 loktů šedého sukna na kabáty,*
- *100 zlatých věnoval postiženým povodněmi v Čechách v roce 1845,*
- *100 zlatých roku 1848 na Těšínsku a v moravských horských oblastech,*
- *stejnou sumu věnoval téhož roku nově založenému invalidnímu fondu přerovského kraje*“ (Zezulčík, 2001, s. 16).

Friedrich Emil Schindler byl určitě důstojným pokračovatelem hraběčinych myšlenek a pokračovatelem jejího úsilí, protože se neúnavně pokoušel zlomit nedůvěru venkovského obyvatelstva ve vzdělání, která zesílila zvláště po zrušení výchovného ústavu. Zasadil se o zvětšení školy, do výuky dívek zavedl ruční práce, přes odpor místních povolal do Kunína učitele z Fulneka, který navázal na předchozí slavnou dobu kunínských škol (Zezulčík, 1995).

Hraběnka zemřela 25. května 1828 na zámku v Kuníně, pochovaná je na místním hřbitově.

1.2 Osobnost Marie Walburgy

O Marii Walburze se v dostupné literatuře píše jako o velmi pokrokové nevšední ženě, o které se ve své době hovořilo jako o jedné z nejvzdělanějších žen celé rakouské monarchie. Podle antropologicko-lékařského průzkumu z roku 1997 měřila 158 cm a byla lehce obézní (Novotný, 2001). Nicméně to byla žena velmi temperamentní, horkokrevná a bravurní jezdkyň (http://zaletistem.cz/encyklopedie). „*Od mládí se její velkou vášní staly knihy, vzdělání a také příroda. Dlouhé chvíle trávil rozjímáním na svých oblíbených místech ve snivé samotě. V povaze dívky se snoubila zvědavost s touhou po dobrodružství. Častokrát byla spatřována na odvážných nočních projížďkách na koni. Temperamentní mladá dívka brzy vypsela v půvabnou ženu, před níž její původ, moudrost ducha a neobyčejná krása otvíraly slibné životní perspektivy. Osvojila si zdravý životní styl a nová výchovná pravidla, která byla ihned použita v pokoji jejich dětí. Děti obdržely stravu, oblečení a péči, které byly zcela proti zvykům obvyklým ve šlechtických domech. Úmrtí dětí, ale zvláště milované a téměř již tříleté dcerušky Marie Amálie jí zlomilo srdce“ (Zezulčík, 2004, s. 18). Snad jen matka, která prožije úmrtí dítěte, pochopí druhou ženu ve stejné situaci. Těžko však domyslet, jak otřesená musí být psychika matky, prožije-li tuto situaci v rozmezí necelých pěti let třikrát. Tato fakta jsou natolik výmluvná, že není potřeba pochybovat o jejich zásahu do zdraví hraběnky jak psychického a v důsledku toho i fyzického. I ona chtěla ukončit svůj život. Východiskem z osobní i rodinné krize hraběnka spatřovala v četbě, soustředění se na místní školství, v úzkých kontaktech se zednářskou lóží a tajnými ilumináty. Nový smysl života našla ve vybudování zámecké školy. Naplnění nacházela i na svých cestách, kdy pro své děti v Kuníně nakupovala knihy, minerály, mědirytiny, zeměpisné mapy, fyzikální přístroje, obrazy a vše, co považovala za potřebné pro výuku, a to i za vysoké ceny.*

"Ona se zcela vymykala představě urozené bohaté hraběnky. Víme, že se nestýkala se svými příbuznými. Větší potěchu jí přinášely tzv. konference. Zvala na ně učitele z celého okolí ze svých panství, radila se s nimi o novinkách a přinášela jim nové učebnice a pomůcky, to byl její svět. Příbuzní se na ni snad dívali trochu přes prsty" (Zezulčík, 2008, <http://www.radio.cz>).

Podle svědectví jednoho z žáků Josefa Kronbergera *„prý s oblibou nosila punčochy, které byly hodně dřevavé“* (<http://www.radio.cz>) Zezulčík doplňuje: *My víme, že na ošacení si příliš nepotrpěla, byla šacena tak, že občas prý byla lidem údajně pro smích* (<http://www.radio.cz>). *„Vzpomínal také na to, že hraběnka milovala růže, byla prý jimi až posedlá a v jednom z pokojů stála třeba až stovka váz s růžemi. Kunínští je své "dobré hraběnce" jak jí říkají, nosí dodnes“* (<http://www.radio.cz>). Tradice na zámku je opravdu dodržována. V den mé návštěvy dne 15. 9. 2013 probíhala na zámku akce, že kdo přinese do zámku růži, pak on a jeho doprovod má vstup do zámku zdarma.

Po založení Výchovného vzdělávacího ústavu bychom ji moderně označili, jak uvádí Zezulčík: *„ředitelkou, mecenášku a manažerkou školy. A byla také učitelkou“* (<http://www.radio.cz>). Poskytovala nemajetným jak materiální, tak i duchovní podporu (Zezulčík, 1995).

V pokročilejším věku hraběnka naplno propadla své čtenářské vášni a přichozím byla ukryta za hromadou spisů a knih všech možných autorů. Knihy se nacházely po celém zámku. Také v jejím obývacím pokoji bylo umístěno pět prosklených skříní a dvě truhly s knihami - a pět obrazů Krista s dvěma portréty dávného přítele Pestalozziho. Za krásných dnů se hraběnka nechávala přenášet do blízkých i vzdálenějších míst, nejčastěji však na své milované místo na Ořechový vrch nad Kunínem, aby zde obdivovala nádherný svět okolní přírody. Zde sedávala v koši často od dopoledne až do večera, četla, kochala se výhledem do krajiny, popíjela bílé víno smíchané s minerální vodou a snila o štěstí. Kolem ní se pohybovaly radostné děti jako kolem své matky (Zezulčík, 1995).

Hraběnciným posláním a posedlostí bylo *„objevování mravného člověka nových hodnot, mezi nimiž štěstí je hodnotou nejvyšší“* (Zezulčík, 2001, s. 2).

Počátkem 20. století ještě v Kuníně žila tradice, že v Kuníně ještě žijí lidé, kteří dovedli vypravovat o *„dobré hraběnce“*. *„Muselo se jí hlásit každé onemocnění v obci a tu byla její pomoc nablízku. Stihlo - li někoho neštěstí, již tu byla hraběnka se slovy útěchy a s peněžitou podporou, a kdykoliv se lid veselil venku nebo v hospodách, hraběnka vždy byla v jeho středu, plakala s plačícími, radovala se s radujícími.“* (Kubový, 1970, s. 42)

„Ten její život, to je život z románu, to je život silné osobnosti, jejíž skutky se staly skutečně nesmrtelné“ (Zezulčík, 26. 10. 2012).

Muselo se jednat o velmi velkorysou, obětavou, empatickou, společenskou a komunikační ženu, plnou entuziasmu už jen proto, že milovala své poddané a usilovala o to, aby byli ve svém životě šťastní a spokojení.

Obrázek č. 1

Marie Walburga (1762 – 1828) olej na plátně, kolem r. 1790, zámek Kunín

1.3 Doba Marie Walburgy

Dobově se dospělý život hraběnky odehrává v období pozdního osvícenství. V Malé československé encyklopedii je osvícenství charakterizováno jako: „*ideový směr a období v epoše přechodu od feudalismu ke kapitalismu, spjaté s bojem vzestupující buržoazie i lidových mas proti feudálnímu řádu; po renesanci a reformaci poslední a nejrozsáhlejší forma ideového odporu proti feudalismu, je chápáno jako hnutí světově historické povahy. Časově osvícenství počíná v 17. a 18. století a pokračuje ve století 19., v některých zemích i ve století 20. Osvícenství počalo v Holandsku a Anglii a odtud se rozšířilo téměř do všech kulturních zemí*“ (Kolektiv autorů, 1986, sv. 4, s. 722). Jůzl blíže uvádí, že: „*je pro něj příznačné, racionalistické pojetí dějin společnosti, jako boje světla a rozumu s tmou, nevědomostí a předsudky. Vycházelo z přesvědčení, že zdrojem pokroku je poznání, šíření vzdělání a z toho vycházely i snahy osvícenců o nezávislost myšlení a svobodu přesvědčení. Proto osvícenství bylo zaměřeno i proti církvi, církevním dogmatům, hlásalo přirozenou rovnost všech lidí proti stavovství a privilegiím, svobodu proti despotismu, demokracii, proti aristokratismu. Základy osvícenství byly položeny v renesanční Itálii, rozvinuly se během 17. století v Anglii a vyvrcholily v století 18. ve Francii. Byli to encyklopedisté, kteří v letech 1751 – 1780 zpracovali tzv. Encyklopedii věd, umění a řemesel, jež shrnovala a uspořádala veškeré vědění své doby a byla vlastně namířena proti všemu, co bylo starým a předpokládaným*“ (Jůzl, 2010, s. 113).

V habsburské monarchii vzniklo osvícenství, podobně jako tomu bylo v Německu, ve druhé polovině 18. století. Zdaleka se nemohlo srovnávat co do jeho revolučnosti a domyšlenosti s osvícenskými západoevropskými proudy, zejména francouzskými. „*Zaostalé a zatuhlé poměry v habsburské monarchii rodily jenom mdlé a krotké ideologické směry, které se neopovažovaly pomyslet na radikální stržení zchátralé budovy feudálního řádu a spokojovaly se především s generálními opravami vnitřku a fasády. Základy však nechtěly hýbat.*“ Politicky se osvícenci přikláněli k reformním tendencím a činům představovaným císařem Josefem II (Kočí, 1963, s. 584).

Četbou a výchovou se mladá hraběnka dostávala do kontaktu s již umírněným francouzským osvícenstvím. Rozhodující vliv na moravské osvícenské prostředí měl Claude Adrien Helvétius (1715 – 1771). „*Básník lásky a štěstí ukazující cestu tolerance, moudrého zákonodárství a především výchovy. Helvétius se stal důležitým zdrojem „alchymie štěs-*

ti“ zednářských lóží, jeho myšlenky byly šířeny tajným spolkem iluminátů“ (Zezulčík 1995, s. 9).

Zezulčík (1995, s. 9-10) dále uvádí: „Pozdní osvícenství objevuje člověka a nové hodnoty, z nichž štěstí je hodnotou nejvyšší. Jeho základ je spatřován v mravnosti, v souladu člověka se sebou, v představách o přátelství a životě ve společnosti. Důležitý prostředek k dosažení lidského štěstí vidělo osvícenství ve výchově a vzdělání. Nejednalo se pouze o to, připravit mládež na přijetí nových osvícenských hodnot, ale především o pokus rozbít dosavadní patriarchální koncepci školy a rodiny.“ Takovouto podobu výchovy si hraběnka osvojila, byla velmi nakloněna novým výchovným metodám.

Na hraběnkou a na moravské osvícenství měl velký vliv tajný svaz iluminátů, který byl založený okolo roku 1776 profesorem Adamem Weishauptem (1784 – 1830), jako zázemí pronásledovaných osvícenců v Bavorsku. Zásluhou spisovatele Adolfa Knigga (1752 -1796) se také rozšířil do okolních zemí. Je překvapující a obdivuhodné, že jednoho z největších ohlasů se mu dostalo v moravském Brně. Členové tajného svazu rozvíjeli myšlenku svých zakladatelů, myšlenku světového výchovného plánu. Odtud měla myšlenka vzdělání a osvícenství putovat do všech vrstev společnosti. (Zezulčík, 1995, s. 10) Hraběnka udržovala úzké styky s brněnskou zednářskou lóží i s tajnými ilumináty, navazovala osobní kontakty s tehdejší západoevropskou elitou.

V literatuře je zmiňováno, že hraběnka měla blízko k zednářské lóži. V době osvícenství se svobodné zednářství stalo důležitým faktorem společenského a kulturního života, svobodný zednář se stal sociálním typem druhé poloviny 18. století. Členství v lóži bylo podmíněno: „významným původem, majetkem či vzděláním“. Sociálním složením, nabývaly lóže svobodných zednářů funkce pozdně feudální elitní společnosti. V lóžích se vzdělávalo, diskutovalo o vědě, umění i politice (Kroupa, 2006, s. 56).

Vznik organizovaných lóží svobodných zednářů na Moravě lze vysledovat za vlády Josefa II. Kroupa (2006, s. 60) rozlišuje tři etapy, které korespondují s životem hraběnky.

1. 1781 – 85 – rozmach svobodného zednářství jako školy dokonalého občana státu; zednářství působí jako oáza, do níž je možné se uchýlit před nedokonalostí světa;
2. 1786 – 90 – svobodné zednářství pod kontrolou tajemného svazu iluminátů usiluje o šíření myšlenek osvícenství v moravské společnosti;
3. 1791 – 94 - reforma moravského zednářství a jeho přeměna v lóži – vědeckou akademii.

Bohužel však: „*Slavkov ukončil vlastně epochu pozdního osvícenství, po něm nastala silná protiosvěcenská reakce. Na hraběnkou pak dopadalo jedno udání za druhým, nepomohla ani inspekce u výborných zkoušek v její vesnické škole.*“ (Linhartová, 2000, s. 40)

Historicky spadá život hraběnkou do doby vlády Marie Terezie (1740 – 1780), jak již bylo zmíněno, byla jí kmotrou, dále Josefa II. (1780 – 1790), Leopolda II (1790 – 1792) a Františka I (1792 – 1835). Všichni tito panovníci zasáhli do vývoje školství v českých zemích, a to ať již pozitivně – reformami školství, nebo negativně - kancléřstvím knížete Klementa Lothara Metternicha (Kočí, 1963).

Kroupa (2006, s. 28) charakterizuje toto období jako období, kdy je prosazeno vše to, o čem se v minulosti uvažovalo, o čem se diskutovalo v době Marie Terezie, a které přetrvalo i dobu Františka I. Byl prakticky zrušen význam císařského dvora, byly provedeny církevní reformy, byly rušeny kláštery, které se nezabývaly charitativní či vzdělávací činností, byl vyhlášen toleranční patent a židovský patent, bylo zrušeno nevolnictví v českých zemích, odstraněna tortura, byly učiněny kroky v medicíně, vědě, byla pozvednuta literární i novinářská činnost.

Za Františka II. byly zastaveny zejména ty reformy, které by mohly aktivizovat veřejné mínění, byl zesílen vliv policie, ztřeštěna cenzura, posílen vliv katolicismu ve školství, apod. Nejdůležitější reformy ale rušeny nebyly (Kroupa, 2006, s. 28).

V konkrétní podobě pak byl dne 6. prosince 1774 Marií Terezií vyhlášen „*Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích*“, který je považován za největší reformu školství našich dějin. Řešil oblast veřejného školství pro mládež, chlapce i dívky, od šesti do dvanácti let, zavedl povinnou školní docházku (Jůzl, 2010, s. 176).

Císařem Josefem II. pak byl 13. října 1781 vydán „*Toleranční patent*“, který upravoval problematiku tolerance náboženství. V roce 1785 je obecná škola vymezována spíše výukou náboženskou, mravní a rozumovou, než výukou k praktickému povolání. Současně také bylo vydáno nařízení o „*povinné návštěvě školní*“, a v roce 1787 školní patent, který stanovoval, při jakém počtu dětí a kde má být škola zřízena (Jůzl, 2010, s. 176).

V roce 1805 byl císařem Františkem I. vydán zákoník obecného školství s názvem „*Politické zřízení školské*“, který byl zpátečnického charakteru a stanovoval naprostý dozor nad školami. V něm byla deklarována moc církve nad školstvím. Zřizovatelem a dozorcem místních škol byla církev, duchovní a vrchnost. Rozhodovali o školném žáků a výplatě

učitele. Autorita učitelů byla snižována. Základní filozofií tohoto zákoníku bylo: „*Rakousko nepotřebuje lidí učených, nýbrž dobrých poddaných*“ (Jůzl, 2010, s. 176).

„*Pozitivní rozvoj nejen škol, ale také vzdělanosti za dob Marie Terezie a Josefa II., byl takto potlačen především z důvodu potlačení jejich nastolené filozofie dalšího rozvoje školství*“ (Jůzl, 2010, s. 176).

Dílčí závěr:

V této kapitole jsem se stručně pokusila z dostupných pramenů a zdrojů seznámit s životem, osobností a dobou významné ženy pozdního osvícenství Marii Walburgou. „Ona byla patrně předurčena k tomu, aby prožila nádherný, skvostný život mladé, vzdělané, krásné, bohaté šlechtičny“ (Zezulčík, 26. 10. 2012). Řízením osudu se tak však nestalo a podstatně se změnil její smysl života, který však musela žít v nelehké době historických souvislostí. A jak již bylo citováno výše: „Ten její život, to je život z románu, to je život silné osobnosti, jejíž skutky se staly skutečně nesmrtelné“ (Zezulčík, 26. 10. 2012). Myslím, že by nikdo nedokázal lépe a výstižněji hraběnkou charakterizovat.

2 PŮSOBENÍ MARIE WALBURGY NA ZÁMKU V KUNÍNĚ

Chceme – li se blíže seznámit s pohnutým osudem Marie Walburgy a jejím odkazem nejen sociální pedagogice, musíme začít naše pátrání na zámku v Kuníně. Je tomu tak proto, že Marie Walburga sice byla nejvýznamnější majitelkou kunínského panství, přesto upadla tato žena na víc než 100 let v úplné zapomnění v rámci kulturních dějin naší společnosti. Místní sice na ni vzpomínali, ale tímto nikdy nemohlo dojít k docenění jejího významu. Ke znovuobjevení hraběnky došlo v souvislosti s oslavami 200. výročí narození Františka Palackého, jež se stalo světovým kulturním výročím UNESCO. Palacký ve svých pamětech vzpomínal na léta 1807 – 1809, strávená ve vzdělávacím ústavu Marie Walburgy. „*Touto svou učitelkou byl veden k lidumilnosti, k náboženské a národnostní toleranci, kterou Walburga pěstovala s ženskou citlivostí a taktem*“ (Linhartová, 2001, s. 1). Následovalo pak pátrání novojičínského muzea po všem, co s hraběnkou souviselo. „*Palackého výročí tak přispělo k tomu, že si veřejnost potvrdila duchovní hodnoty prosazované v jazykově smíšeném prostředí, jimiž byly myšlenky osvícenského humanismu a filantropismu*“ (Linhartová, 2001, s. 2).

2.1 Zámek Kunín

Obec Kunín, do roku 1945 Kunwald, se nachází asi 5 km od Nového Jičína a tvoří vstupní bránu do regionu Kravaňsko. Zámek, který je včleněný do scenérie obce, patří mezi méně známé zámky na Moravě. V literatuře bývá označován jako „*perla moravské barokní architektury*“, protože patří mezi nejcennější barokní zámky severní Moravy. (Zezulčík, 1995, s. 3) Byl přestavěn na základech starší tvrze v letech 1726 – 1734 rakouským stavitelkem Johannem Lucasem von Hildebrandt a od počátku sloužil jako venkovské sídlo majitelů panství. Zámek vlastnilo několika šlechtických rodů, z nichž majitelé do roku 1945 byli:

- Marie Eleonora hraběnka Harrachová – babička hraběnky,
- František Xaver hrabě Harrach z Rohrau – otec hraběnky,
- Maria Walburga Josefa Kajetana hr. Harrach,
- Friedrich Emil Schindler šlechtic z Kunwaldu,
- Friedrich Georg Karel Schindler šlechtic z Kunwaldu,
- Ernst Egon landkrabě z Fürstenberka,
- Josef Friedrich Ernst (Fritz) landkrabě z Fürstenberka,
- Viktor rytíř Bauer,

- JUDr. Viktor rytíř Bauer,
- Moritz rytíř Chlumecký - Bauer,
- Peter rytíř Bauer von Rohrfelden.

(www.zamek.kunin.cz)

Po 2. světové válce byl zámek majitelům zkonfiskován. Osud zámku po válce se podobal osudům jiných šlechtických sídel v okolí. Byl vypleněn sovětskými vojáky, když jej na konci války navštívili. Na koních jezdili po hlavním schodišti až do nejvyššího patra zámku, obrazy rozbadávali bajonety, nábytek vyhazovali z oken, štípali, pálili. Pamětník, který navštívil zámek v květnu 1945, o tom zaznamenal: „*Nejhorší zpusťosení jsem nalezl v prostorách, kde bylo umístěno muzeum a knihovna. Vzácné vycpaniny ptáků, minerály, horniny a také knihy byly z velké části vyházeny k oknům a ležely tam rozšlapány v dešti a ve špíně... Na toaletách, které se nacházely v nepopsatelném stavu, se nacházely staré knihy, použité jako toaletní papír.*“ (Unikátní encyklopedie, Kunín, 2006, s. 11) Následovalo také rabování civilními obyvateli. Řada vzácných předmětů byla odcizena a doslova z trosk odvezena do depozitářů dalších hradů a zámků. Naprosté zdevastování zámku byl pravděpodobně nejvýznamnější důvod, proč nemohla být udržována živá povědomost o odkazu hraběnky, ale také potlačování a odsouzení šlechty, jako přežitku ve vývoji doby. Prostě nebylo kde udržovat tradici. Když přijela v únoru 1950 do Kunína komise pro převzetí znárodněných mobilií, ležela část obrazárny pod spadlými stropy a sutinami. Pro vyproštění obrazů muselo být využito pomoci vojska. Následně byl objekt využíván k jiným účelům jako ubytovna, vývařovna, později sklad léčiv. V 70. letech měl být zámek přestavěn na ubytovnu pro studenty, což se díky nedostatku finančních prostředků neuskutečnilo. Opuštěný zámek na počátku 90. let minulého století vypadal jako stavební zřícenina, nechybělo moc a zámek byl srovnán se zemí. V roce 1983 se v literatuře uvádí: „*Dnes je zámek majetkem Vysoké školy veterinární v Brně a po provedení vnitřních adaptací bude sloužit jako laboratoře a ubytovny vysokoškolských studentů.*“ (Sporný, 1983, s. 138). Ještě, že se tak nestalo. V roce 1999 se stal majetkem obce Kunín, která zahájila ve spolupráci s Muzeem Novojičínka práce na jeho záchraně a rekonstrukci s cílem navrátit do zámku původní historické sbírky a zpřístupnit jej veřejnosti. Tak se do zámku vrátily původní sbírky a spolu s nimi i „*ztracená historická paměť*“. Dnes může naplno prezentovat své dějiny (Unikátní encyklopedie, Kunín, 2006, s. 1).

Obrázek č. 2

Gustav Alfons Schindler (1812 – 1837) Pohled na zámek Kunín, akvarel, 1820

Obrázek č. 3

Zničený kunínský zámek v 90. letech 20. století.

Obrázek č. 4

Zámek Kunín v roce 2013

2.2 Rozvoj panství za Marie Walburgy

Marie Walburga je v literatuře uváděna jako nejvýznamnější osobnost kunínského panství v jeho dějinách. Vnučka zakladatelů si ho zvolila jako své sídlo. Kubový (1970, s. 41) uvádí: „*Roku 1781 se ujala správy panství dcera Františka Harracha, vzdělaná Walburga, která učinila z Kunína nejen sídlo humanistického pokroku – známého po celé Moravě - ale zasáhla účinně i do hospodářské oblasti.*“ Je známo, že na místě rozsáhlé bažiny, vybudovala zelinářskou zahradu a ovocnářskou školku, zavedla chov osvědčeného skotu.

Pro dokumentaci situace uvádím, že na začátku 19. století koupila několik ušlechtilých býků a jimi se pak na panství křížily domácí krávy. Opakovaným křížením a lepší chovatelskou péčí vznikl na vrchnostenských dvorech a později i u místních rolníků chov, který si svou jakostí získal brzy dobrou pověst po okolí. Podle přehledu, uchovaného v Moravském zemském archivu je pod signaturou B 14/2399 dochován přehled o pokroku ve zušlechťování skotu na Moravě v roce 1812, kde Kunín zaujímá první místo mezi panstvími přerovského kraje (Kubový, 1970, s. 42).

Hraběnka také nechala vysadit vzrostlé stromy do širokého okolí celého Kunína, aby se zde mohli žáci vzdělávat v pěstování ovocných stromů, odebírala časopisy zabývající se zahradně architektonickou tvorbou (<http://www.muzeumnj.cz/zamek-kunin/zivot-na-zamku/zamecky-park-kunin/>).

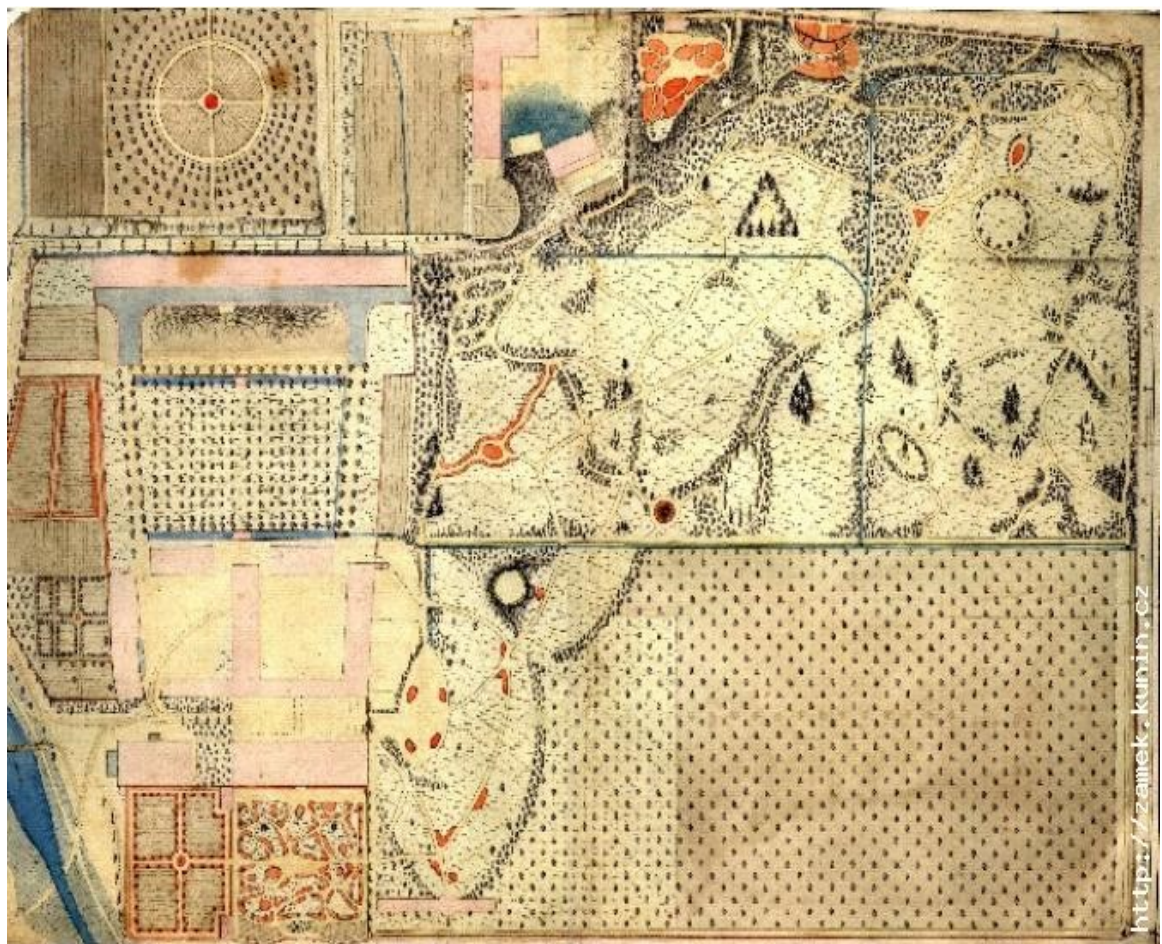
Rovněž nynější farní kostel dala zbudovat hraběnka svým nákladem. Základní kámen byl položen 27. 8. 1810. Kostel byl posvěcen 14. září 1812, ve svátek Povýšení svatého Kříže, děkanem z Nového Jičína. Zároveň byla zřízena samostatná farnost. Kostel byl postaven na zasypaném rybníku. Protože zdi nebyly zbudovány na dostatečně pevných základech, vznikly časem od stropu trhliny, které jsou patrné dodnes (Kubový, 1970, s. 37). Do věžičky kostela uložila poselství pro příští generace.

Do období let 1781 – 1828 lze zařadit největší rozkvět zámeckého parku. Před zámkem se nacházel francouzský klasicistní parter tvořící pravidelnou úpravu reprezentativního prostoru. Zbývající část parku byla koncipována jako anglický přírodně krajinářský park. Tvořily jej skupiny vzrostlých stromů, zejména duby, lípy, javory, buky a konifer, které byly obohaceny o cizokrajné dřeviny jako liliovník tulipánokvětý, nahovětvec dvoudomý, jírovec osmimužný, hloh stopečkatý, dřezovec trojtrnný, ořešák černý, buk lesní - červeno-listý, smrk pichlavý, cypřišek hrachonosný. Pod stromy se nacházelo velmi bohaté bylinné patro, ve kterém dominovaly zejména sasanky, plicníky, prvosenky a na stinných místech

česnek medvědí. Skrze louky a porosty tekly potůčky, které byly překlenuty dřevěnými mostky (březové dřevo). V zadní části parku se nacházel rybníček. Zámek byl uzpůsobený pro hry dětí (<http://www.radio.cz/cz/clanek/104876>).

Z uvedeného výčtu je patrné, že hraběnka nebyla jen šlechtična ve smyslu tradic a zásad dané jí šlechtickým stavem. Pravděpodobně ji zajímalo vše, co ji obklopovalo, co by mohla rozvíjet, myslím si, že ji nic nenechávalo chladnou. V duchu rozvoje vědy a pokrokových metod přistoupila ke správě svého panství, což se jí vyplatilo pro další aktivity. Z její činnosti se dá dovodit, že byla dobrý inovativní hospodář s využíváním užitku i pro druhé.

Obrázek č. 5

Plán zámeckého areálu, před rokem 1817. Zdroj www.zamek.kunin.cz

(<http://zamek.kunin.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=49909&lng=>)

2.3 Vliv Marie Walburgy na proces socializace

V roce 1762, v roce narození hraběnky, měl Kunín 96 chalup a pastoušku (Kubový, 1970, s. 20). Ještě před převzetím kunínského panství Marií Walburgou, byly v roce 1775 roboty na kunínském panství horší, než na sousedním panství fulneckém. „*Počet robotních dnů byl sice na obou panstvích stejný, ale sedláci na kunínském panství na rozdíl od sedláků panství fulneckého museli dovážet určité množství dřeva, pracovat od rána do večera a v čas polních prací i 5 dnů v týdnu. Denní povinnosti byly určeny bez ohledu na počasí. Smlouva, která byla sepsána v kunínském zámku, určuje množství roboty tak, aby se pro sedláky stala snesitelnou. Říká se v ní: Je – li sedlák pilný, je s prací brzy hotov, takže mu zbude ještě několik hodin k domácím pracím. Je tedy ne celý den v práci, ale půl dne a šetří koně. Takový oráč není vázán na hodinu, nýbrž se objeví, kdy chce, ale přece včas, aby svůj úkol vykonal. Jsou – li v týdnu svátky, není sedlákům robota darována. Ale když to vyžaduje opatrnost, aby také seno, obilí, louky zámek apod. hlídali. Kolik nocí tam byl, tolik dní se mu do roboty počítá*“ (Kubový, 1970, s. 21).

Z výše uvedeného je zřejmé, že hraběnce nebyl lhostejný ani osud sedláků. Ovšem jak se přiblížit lidem, kteří vycházejí z naprosto odlišných kořenů a tradic a přitom si zachovat autoritu a odstup hodný vzdělané šlechtičny?

Proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, proces postupného začleňování do dané společnosti, proces učení se v dané společnosti žít je podstatou socializace (Kraus, Sýkora, 2009). „*Člověk si prostřednictvím socializace osvojuje specificky lidské formy chování, jazyk, poznatky, hodnoty a normy*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 16). V tuto chvíli bude možná trošku komicky vyznívat otázka, kdo se vlastně do které společnosti začleňoval a kdo do které společnosti vrůstal? Těžko si představit, že by sedláci vrůstali do společnosti hraběnky, takže lze logicky dovodit, že se hraběnka musela sžít se sedláky. Musela je poznat a pochopit jejich myšlení. Snažila se jim pomoci, jak si myslela, že by to bylo účinné. Jenže: „*Jednou nechala jezdeckými posly přivést z jihu Francie sazenice ovocných stromků, aby zde zavedla šlechtěné odrůdy. První pokus však zcela ztroskotal, protože hraběnka podcenila povahové rysy místních obyvatel. Domnívala se, že pěstování stromků může u poddaných zavést rozkazem. Jednotlivým majitelům zahrad rozdělila po dvou a více stromcích a svěřila jim je do péče. Za dva roky však všechny stromky vymizely, byly vytrhány, rozsekány a zničeny*“ (Unikátní encyklopedie, Kunín, 2006, s. 13).

Dobrodiní sice nebylo doceněno, ale i přes to, se hraběnka nevzdala a pokračovala ve svém úsilí.

O několik let později pokus zopakovala a nechala z Francie dovézt další zásilku. Na Ořechovém vrchu ona sama založila ovocnou školku. Sedláci byli podle svých tradic přesvědčení, že odnož, či roub přinesou dobro pouze tehdy, když budou získány jiným způsobem a majitel to neuvidí – když jsou ukradeny. Stromky vyrostly tak, že se daly už přesadit a hraběnka dala v Kuníně rozhlásit: *„Na Ořechovém vrchu nechala s velkými náklady a úsilím zasadit šlechtěné druhy ovocných stromů. Kdo se ze školy odváží nějaký ze stromků ukrást, bude na místě zastřelen.“* Ozbrojenému hlídači však pod slibem zapřísáhlého mlčení přikázala: *„Žádnému člověku nesmíš při krádeži bránit a už vůbec ne po něm střílet. Když si přijdou pro stromky zprava, ty půjdeš doleva. Tu a tam můžeš ze zbraně do vzduchu vystřelit, ale zanic proti člověku, který by si chtěl odnést v noci stromek.“* O osm dnů později byla školka zcela vypleněna a stromky se ocitly na svých nových místech v zahradách sedláků a domkařů v Kuníně. Tento úspěch hraběnku těšil po celý její život. (Unikátní encyklopedie, Kunín, 2006, s. 13).

Hraběnce se podařilo prostému lidu přiblížit, chápat je a ze své moci jim pomáhat. Toto je přístup, který si ze šlechticů hned tak někdo neosvojil.

Dílčí závěr:

Kapitola pojednává o působení hraběnky v konkrétním prostředí, zámku Kuníně, o který se musela starat a zajistit jeho rozvoj tak, aby mohla financovat další aktivity. Vlastnosti a schopnosti hraběnky byly naprosto ojedinělé. S využitím materiálních a osobních dispozic se snažila naplnit svůj život v podobě pomoci jiným ve vazbě na jejich možnou ekonomickou situaci. Pro zkoumání zařazení hraběnky do systému sociální pedagogiky bychom ji mohli už v tuto chvíli zařadit do praktického směru sociální pedagogiky.

3 KUNÍNSKÝ VÝCHOVNÝ VZDĚLÁVACÍ ÚSTAV

Jak jsem již uvedla v předcházejících kapitolách, byla Marie Walburga nesmírně čino-rodá se zaměřením na pomoc jiným. V roce 1783 obnovila v Kuníně německou školu, která byla v místě založena již v 16. století, v době třicetileté války však zanikla. V roce 1787 se začínají objevovat první zmínky o přípravách na založení výchovného zařízení, které však zřejmě ještě nemělo vytýčenou jasnou podobu. Toto si dovoluji konstatovat proto, že ještě v roce 1788 nechala vlastními náklady postavit školu. V roce 1792 školu rozšířila na dvojtřídní a přestěhovala ji do zámku.

3.1 Výstupy pro vznik ústavu

Ze způsobu uvažování hraběnky tím, že se starala o své panství, velmi se zajímala o úroveň školství na svých panstvích, na svých cestách se seznamovala s výchovnými ústavy, které by mohly být inspirací pro vybudování obdobného zařízení v Kuníně lze dovodit, že ke zbudování svého ústavu přistoupila velmi zodpovědně. V souladu s jejím cítěním a přesvědčením byla ovlivněna především hnutím filantropismu.

„Zakladatel filantropismu Johann Bernhard Basedow (1723 – 1790) uplatňoval svou novou koncepci od roku 1774 ve Filantropinu v Dessavě. Vycházel především z Komenského a Rousseaua. Záměrem filantropistů bylo připravit jedince výchovou pro život, jenž by byl prospěšný společnosti i vlasti, a tím i šťastný. V duchu merkantilismu, zdůrazňujícího úlohu výroby (hlavně v zemědělství), obchodu a vývozu pro bohatství státu a národa, se zaměřovali na přípravu podnikatelů a obchodníků. Z tohoto hlediska měnili i metody formy výuky“ (Jůzl, 2010, s. 118). Zezulčík jej charakterizuje následovně (1995, s. 10): „Výuka byla zaměřena na zvládnutí cizích jazyků, etiky, slavili se zde literární svátky, žáci chodili do přírody, hráli divadelní představení, byli vychováváni v praktických předmětech. Dítě bylo odebráno rodině, aby vyrostlo v přirozenou individualitu, která sama v sobě najde štěstí. Nové pojetí výchovy našlo silný ohlas nejen u tajného svazu iluminátů, ale i v německy mluvících zemích vůbec.“ V roce 1792 byl ústav uzavřen.

V kapitole 1. 1 jsem zmiňovala, že hraběnka navštívila v roce 1792 ve Švýcarsku Johanna Heinricha Pestalozziho (1746 – 1827), který již měl s řízením výchovného ústavu, především negativní zkušenost. Pestalozzi koupil v roce 1769 se svou ženou nedaleko Birru statek, který nazval Neuhoft (Nový dvůr). I když bylo jeho hospodaření v Neuhoftu málo výnosné, rozhodl se v roce 1774 realizovat své pedagogické plány, a to: „vychovávat

chudé, bezprizorné a žebravé děti, aby dokázaly čelit tíze své chudoby. Proto se snažil jim dát elementární znalosti a naučit je zároveň praktickým pracovním dovednostem“ (Cipro, 1996, s. 4). Z ekonomických důvodů, kdy obětoval pro udržení ústavu všechny své úspory, musel v roce 1779 ústav uzavřít. Bylo v něm celkem 50 osob, z toho 36 dětí. Dlouho se pak zabýval pouze spisovatelskou činností. S touto zkušeností se hraběnka seznámila při své návštěvě v roce 1792.

„Ale snilek Pestalozzi neměl jiné přání, než aby mohl opět – po téměř dvacetileté přestávce, vyplněné literární činností – pracovat přímo s dětmi. Proto mu republikánská vláda umožnila r. 1798 ve Stanzu výchovný ústav pro děti osiřelé v důsledku válečných událostí a Pestalozzi se ujal tohoto úkolu s láskou a plným nasazením všech svých sil. Byl to úkol téměř nadlidský. Sám se staral o 50 až 80 dětí, aby je zbavil špíny, hladu a zdivočelosti, byl současně jejich otcem i matkou. Jeho záměrem bylo působit na děti rodičovskou láskou, a tím, z nich vykřesat opravdové lidství“ (Cipro, 1996, s. 8). Protože však bylo potřeba vybudovat v klášterní budově, kde ústav sídlil, vojenský lazaret, skončila jeho činnost po pěti měsících. Stalo se tak v červnu 1799.

Tato zkušenost však Pestalozziho neodradila a už v říjnu 1800 v Burgdorfu otvírá vlastní ústav na zámku, který dostal k dispozici od vlády. *„I zde mu byly svěřeny zpustlé děti, shromážděné z oblastí, jimiž prošla válka, a Pestalozzi měl novou příležitost pokračovat v práci, kterou tak nadějně započal ve Stanzu“* (Cipro, 1996, s. 10). V roce 1803 byl ústav zrušen a přestěhován do Münchenbuchsee, kdy správou ústavu byl pověřen někdo jiný. Po roce obdržel novou nabídku a přesídlil do Yverdonu. Ústav řídil 20 let a zjednal mu světovou pověst. Je otázkou, zda při další návštěvě hraběnky v roce 1808, hraběnka nepředávala cenné rady pro řízení ústavu právě Pestalozzimu. Tento ústav však již nebyl domovem chudých sirotků, byl to výchovný institut a učitelský seminář. Po úmrtí jeho ženy v roce 1815 se opět vrátil k výchově chudých dětí a sirotků, pro které zřídil v roce 1818 pobočku yverdonského ústavu. (Cipro, 1996).

Cipro shrnul Pestalozziho odkaz takto: *„Pestalozziho pedagogika míří k mateřsky láskyplnému rozvíjení přirozených vloh každého dítěte do pravého lidství, schopného spojit svobodu s nutností“* (Cipro, 1996, s. 24).

Pro ilustraci si zde dovoluji citovat z knihy Jindřišky Wurmové (1927, s. 19) *„Jest přímo ironií osudu, že zámek v Burgdorfu, odkud začala později se šířit vychovatelská sláva Pestalozziho, jest dnes vězením. Ve dvoře ve zdi je zasazena deska s jeho poprsím a vděč-*

ným věnováním a jiná deska hlásá heslo jeho ze spisku v tomto zámku napsaného (Jak Gertruda vychovávala své děti), jež zní: Miluj své bratry a nemiluj jen sebe.“

Ještě před založením ústavu hraběnka musela oslovit a získat spolupracovníky. Hraběnka se v té době vynacházela v těžkých depresích. Jejím rádcem byl katolický duchovní Bernhard Seybold. Ten jí zřejmě navrhl založení ústavu. Určil také, aby se o rozdělení učební látky podle svých metod postaral Viktor Heinrich Riecke (1759 – 1830). Riecke byl nejvýznamnější osobností pro založení ústavu, současně byl i nejvýznamnější osobností osvětského života v Brně. Narodil se ve Stuttgartu, vystudoval protestantskou teologii. V roce 1782 se stal kazatelem pro nově zřízenou protestantskou obec v Brně. Brzy po svém příchodu vybudoval v Brně pro děti protestantů vzornou školu, přičemž se řídil metodou saského ilumináta Chr. G. Salzmannova. Vyučoval děti manufakturních zaměstnanců v praktických i teoretických předmětech, které jim byly přípravou k vyššímu školství nebo podnikatelství. V 80. a 90. letech 18. století se stal symbolem náboženské tolerance a osvětské filantropie. Právě on zavedl do kunínského ústavu ducha tolerance. Do služeb hraběnky však nevstoupil (Kroupa, 2006, s. 81).

I pro kunínský ústav se mělo stát vzorem podobné zařízení v Schnepfenthalu – Salzmannovo filantropium, zřízené podle Basedových zásad. Christian Gotthilf Salzmann (1744 - 1811) byl německý luteránský pastor a učitel. V letech 1781 - 1784 pracoval v Basedově filantropiu v Dessau. V roce 1784 založil vlastní dobročinný vzdělávací ústav v Schnepfenthalu. Nezabýval se přímo výchovou dětí toulavých a opuštěných, ale kromě běžných předmětů a náboženské výchovy probíhala výuka tělesné výchovy, jazyků a mravní výchovy bylo pro něj velmi důležité (Jůzl, 2012, s. 56).

Na tomto místě však musím zmínit, že za vrcholného představitele osvětského pedagogického filantropismu je považován Joachim Heinrich Campe (1746 – 1818), který po krátkém působení u Basedova, založil obdobný ústav v Trittově u Hamburku (Jůzl, 2012, s. 56). Campe kolem sebe shromáždil spolupracovníky, přední německé filozofy a teology, jejichž jména se vyskytují v kunínské knihovně.

Vliv na založení ústavu mělo i členství hraběnky v brněnské Čtenářské společnosti, v níž se schovávali pronásledovaní ilumináti, kteří šířili vzácné knihy a přispívali tak k moravské vzdělanosti. V kunínské knihovně se shromažďovala díla evropské vzdělané elity – Bahrdt, Resewitz, Spalding, Basedow, GutsMuths, Campe, Salzmann, podle jehož 16dílné

školní encyklopedie z roku 1785 se v Kuníně učilo (Linhartová, 2001). Je možné uvést, že v Kuníně vznikla patrně nejlepší pedagogická knihovna tohoto období na Moravě.

3.2 Vybudování a orientace ústavu

Rok 1792 je označován jako rok založení Výchovně vzdělávacího ústavu na zámku, i když z tohoto období prakticky neexistují žádné dobové dokumenty. Jednalo se o filantropický ústav, který měl ráz nadačního ústavu. V zařízení, které hraběnka provozovala je potřeba rozlišit, že provozovala školu a institut (jakýsi novodobý internát). Takže do zámecké školy chodily všechny děti z okolí, ale i z institutu. Zedulčík dne 2. 7. 2011 v rozhovoru pro Český rozhlas uvedl: *„To byla škola ve své době mimořádná, v rámci celé střední Evropy, nejen Moravy. Byla inspirována hnutím filantropů, která už v Německu byla na ústupu. Je pozoruhodné, že právě toto hnutí na konci 18. století našlo svůj velice plodný výhonek právě na Moravě v německém Kunwaldu.“* Zde si dovoluji vyjádřit podivení nad tím, že takovéto zařízení mohlo upadnout v zapomnění. Zedulčík dále uvádí: *„Škola to byla opravdu mimořádná, inspirována také svobodnými zednáři, tajnými ilumináty, rádcem hraběnky byl Pestalozzi, jeden z největších pedagogů 18. a 19. století. Ta škola byla naprosto ojedinělá svým duchem tolerance. Na konci 18. století školství bylo na nejnižších příčkách žebříčku. Vedle sebe studovaly děti všech sociálních skupin. Byly to děti šlechticů, měšťanů, úředníků, ale také děti sedláků, poddaných, zvláště zde byli přijímáni sirotci. Škola byla tolerantní ke všem národnostem. Studovali zde jak Němci, tak Češi, ale také Židé, katolíci, evangelíci, chlapci i děvčata. Takže to byla škola naprosto výjimečná“* ([http://www. radio.cz](http://www.radio.cz)). Z vlastních prostředků hraběnka vydržovala učitele a sama pomáhala při vyučování. Byly zde uplatňovány nové vyučovací metody.

Důležitým spolupracovníkem hraběnky, který se významně zasloužil o rozkvět ústavu, byl Johann Edmund Schreiber, od r. 1793 zámecký kaplan a první správce ústavu. Zabýval se i publikační činností, publikoval o Industriální škole v Kuníně nebo o očkování dětí proti neštovicím v Suchdole (Linhartová, 2001). *„S očkováním se údajně započalo z popudu hraběnky; proces očkování se prováděl v evangelické modlitebně a předcházela mu slavnostní průvod obcí. Ojedinělá událost, která musela překonat zastaralé předsudky vesnického obyvatelstva, svědčila o mimořádné náboženské snášenlivosti hraběnky i kaplana Schreibera“* (Zedulčík, 2004, s. 19). Schreiber se rovněž zabýval pomologií, v Kuníně založil ovocnou školu a postupně vyrůstal v uznávaného odborníka v tomto oboru. Právě on vzbudil zájem o přírodovědu u mladého Geoga Mendla (Zedulčík, 2004).

Dalším významným spolupracovníkem byl Karel Josef Jurende, který od r. 1806 převzal místo představeného kunínského ústavu. Tohoto mladého, talentovaného muže si povšimneme trošku více, a to především díky jeho vazbě na město Brno. Působil jako vychovatel u hraběněna právníka Dr. Augustina Schindlera v Brně, kde jí byl představen. Hraběnka byla nadšena jeho mládím, znalostmi a nabídla mu místo ve svém ústavu. Po svém nástupu v červnu se ujal reorganizace ústavu. Vytknul si přitom tři hlavní cíle: výchovu chlapců v ústavu, reformu moravských kalendářů a výsadbu nových stromů.

K. J. Jurende nebyl jen vynikajícím a oblíbeným pedagogem, ale hlavně vědcem, všestranným vlastivědcem a národopiscem. Obsáhl několik oborů. K jeho specializacím kromě pedagogiky patřila astronomie, klimatologie, ovocnářství, vinohradnictví, výzkumný zájem o jeskyně. Byl plodným novinářem, pilným nakladatelem a autorem oblíbených kalendářů pro širokou veřejnost (nešlo o kalendáře dnešního typu kalendáře, nýbrž o encyklopedistické časopisy obsahující široké spektrum informací). Protože byl dopisovatelem a vydavatelem časopisu *Vlastenecký poutník* a také autorem mnoha rozsáhlých prací, setkáváme se u něj s širokým záběrem pro téma jeskyní, a to nejen v dnešním Moravském kraji, ale i v dalších oblastech Evropy. Oproti svým předchůdcům a mnoha vrstevníkům se zajímal o jeskyně již komplexně a poprvé se tak můžeme dočíst názor na vznik krápníků.

Jeho dětství a doba studia je spojena se severní Moravou a Slezskem, až do svých osmnácti let pracoval na domácím hospodářství. Již od dětství projevoval nebývalé nadání a díky knihám místního faráře se sebevzdělával. Na vrata si psal poznámky k astronomii, jako školák psal divadelní hry pro své vrstevníky, nebo se naučil hrát na vlastnoručně vyrobené housle. Absolvoval gymnázium v Opavě a Krnově, zde dokonce zároveň i vyučoval. Z tohoto období pochází jeho sbírka místních německých přísloví, která vyšla knižně.

Druhá etapa jeho života je spojena právě s pokrokovým výchovným ústavem v Kuníně, kterému se plně oddával. Byl pověřen vedením školy i Výchovného ústavu. Jeho příchod znamenal zlom v dosavadní praxi ústavu. Mladý a ambiciózní muž udržoval rozsáhlé styky s předními brněnskými osvícenci, na prvním místě s Karlem Christinem André, bývalým spolupracovníkem Christiana Gotthilfa Salzmana ve Schnepfenthalu, kde zpočátku vedl výuku gymnastiky a posléze výuku dívek. André se se svým ústavem osamostatnil a v roce 1798 se přestěhoval do Brna, aby zde nahradil dřívějšího hraběněna rádce a představeného brněnské evangelické obce V. H. Riecka, který se rozhodl monarchii opustit. André se stává vůdčí osobností vědeckého života, organizuje, koresponduje a vytváří základy nové liberální společnosti na Moravě. Do jeho okruhu náležel také Jurende, tak se

s Andrého výchovným modelem setkáváme rovněž v Kuníně. Mezi Jurendem a hraběnkou se však začaly dostavovat rozpory, pramenící především z toho, že panství nemělo dědice a mladý a hraběnkou kdysi obletovaný muž se stával pro mnohé nepohodlný. Svůj podíl viny na tom měl pravděpodobně i Josef Ignác Turek, kterého Jurende do Kunína přivedl. Největší vliv na rozšiřující se klepy a invektivy mohla mít hraběna úřednická klika. Impulzivní mladík uražen opustil na podzim roku 1809 Kunín: „*Mohu pouze proklínat den, kdy jsem vstoupil do Kunína*“, napsal později zahořklý Jurende právnímu zástupci hraběnky Dr. Schindlerovi, od něhož si jej před lety odvedla – „*...já, kterému hraběnka připsala 10 000 zlatých, potom dvůr, dokonce klečíc na zemi mi tisíckrát zajišťovala držení svého statku, ta, které jsem stokrát zachránil život*“ (Zezulčík, 1995, s. 17).

Po ukončení činnosti v Kuníně se vrátil do Brna. Jeho bydliště bylo na Starém Brně č. 43 a jeho hrob se nachází na brněnském Ústředním hřbitově. Původně byl pohřben na starobrněnském hřbitově, odkud byl přenesen. Jeho exhumace proběhla dne 23. ledna 1913. (<http://www.byciskala.cz/MaRS/index.php?show=clanek&id=385>)

Ale zpět do Kunína. Vedení ústavu nyní převzal již zmíněný zámecký kaplan Josef Ignác Turek. Mladý a vzdělaný muž si získal náklonnost hraběnky, později však začaly kolovat zprávy, že ústav zanedbává a využívá náklonnosti především k materiálním výhodám pro sebe a své příbuzné (jeho bratr Florián Turek působil jako ředitel kunínského statku a později v Bystrém; sestra Anna byla učitelkou na industriální škole v Butovicích). Uvádí se, že jeho způsob života byl nakonec příčinou vyšetřování ústavu i hraběnky (Zezulčík, 1995).

Přesto všechno: „*Dá se říci, že s duchem filantropina se do kraje vrátily staré výchovné myšlenky Jana Ámose Komenského a také duch tolerance a náboženské snášenlivosti*“ (Zezulčík, 1995, s. 16).

V kontextu s chodem ústavu však nastala nelehká doba, období protiosvícenských útoků. Po bitvě u Slavkova navíc zasáhla kunínské panství epidemie. Kubový uvádí (1970, s. 5), že se jednalo o tyfus, který přinesli Francouzi. Na hraběnkou docházejí udání - novojičínský děkan Schwan však tato odmítá a hraběnka sama protestuje u moravského gubernia. Dochované dobové písemnosti líčí poměry v ústavu a výuku samotnou velmi příznivě a vztah vyučujících a hraběnky k dětem jako mimořádný.

Výchovný vzdělávací ústav během svého trvání vchoval stovky žáků, někteří zůstali na zámku jako učitelé a společníci hraběnky, ostatní pokračovali ve své životní pouti. Tak například o vánocích 1807 přivedl do institutu svého devítiletého synka Františka, luterán-

ský učitel z Hodslavic, Jiřík Palacký. František Palacký (1796 – 1876), později vzpomínal: „Ústav byl veliký, památný a Salzmannovému poněkud podobný – hraběnka znamenitý naň náklad vedouc, mnoho sobě na něm záležitosti dala. V zámku bylo vyučováno asi dvaatřicet vybraných chlapců a téměř tolikéž děvčat rozličného věku a rodu. Tu přednášeny mimo jiné nauky počátkové všeobecných dějin, anthropologie, fyzika, hospodářství a těm podobné. Učitelé moji byli: hraběnka sama, znamenitá paní, pak Jurenda, Turek, Schneider, Rychter a jiní. Na poslední veřejné zkoušce zapsán jsem byl sám pátý do zlaté knihy ústavu tohoto, a z rukou hraběnciných dostal jsem veřejně odplatu za pilnost, knihu o lásce k lidem. **Byl to pěkný jarní čas života mého.** Milován jsem byl ode dne všech učitelů a domácích svých, zvláště ale od staré paní Wernerky a jejich dvou dcer; pak ode Turka, kaplana, milovníka hraběncina. Pan Turek, tuším, zvláště pak proto, se ke mně vlídně měl, aby mne ku katolické církvi převedl, vida mě k tomu dosti náchylného. Zpozorovav to můj otec, vzal mě domů, právě když byli Francouzové léta 1809 do Rakouska se vtisklí“ (Kubový, 1970, s. 38).

Dalším velmi významným žákem ústavu byl Josef Kronenberger, rodák z Uher, který se dostal do Kunína náhodou. Jeho otec byl vojenským lékařem a na počátku 19. století zde táhl se svým regimentem. Jeho manželka náhle zemřela a svého syna měl s sebou. Otec byl zoufalý a nevěděl, co si má s malým synkem počít. Tehdy se hraběnka polosirotkou ujala. Později jej nechávala vzdělávat na svém zámeckém ústavu. Asi ve 14 letech se mladý Josef nechal proti vůli hraběnky naverbovat do armády a jako tambor pak proděl závěr válek proti Napoleonovi. Hraběnce se odvážil ukázat na očích teprve až jako poručík, kdy ji vyhledal v Kuníně a až do konce života jí pak prý nepřestával být vděčný. Sám prošel závratnou kariérou: z poručíka mysliveckého batalionu až po generála četnictva, držitele baronského titulu. Je považován za zakladatele četnictva v Rakousku. Je to možná až komické vědět, že jeden ze zakladatelů četnictva v Rakousku náležel mezi vyhlášené nezbedy zámecké školy v Kuníně (Zezulčík, 2001).

V ústavu byly kromě knih odebírány i různé časopisy, zejména ty, které se zabývaly zahradně architektonickou tvorbou.

(<http://www.muzeumnj.cz/zamek-kunin/zivot-na-zamku/zamecky-park-kunin/>)

3.3 Výuka na zámecké škole

Výuka v zámecké škole byla velmi přísná, měla až polovojenský řád. Běžný den začínal budíčkem před pátou hodinou ranní, který byl bubnován žákem ústavu. Samotná výuka pak začínala v 5 hodin a končila v 19 hodin, od pondělí do soboty. Pouze v neděli po bohoslužbě měli žáci více času na dětské hry. Řád do školy ale vnesl až již výše zmiňovaný Jurende, jehož základem byla disciplína a neustálý dohled, protože delegace dětí pryč hraběnce vypověděla poslušnost. Z Andrého modelu výchovy byl v Kuníně převzat i detailní systém odměn a trestů, motivující děti k neustálému zdokonalování (Unikátní encyklopedie, 2006).

Ale i hraběnka odměňovala i trestala. Chlapci byli odměňováni knihami. Palacký dostal knížku o lásce mezi lidmi a byl zapsán do zlaté knihy tohoto ústavu. Děvčata dostávala látky a stuhy. Nejvíce odměňovala po školní vizitaci. Po ukončení zkoušky byla každému žákovi veřejně přečtena zasloužená pochvala a udělena prémie. První odměnou byly banketle po dvou zlatých a kniha, druhou dvě knihy a třetí jedna kniha, pro děvčata navíc sametová stuha. Děti protestantských rodičů obdržely peníze nebo knihy, které neurážely jejich cítění. (Zezulčík, 2004). Co se týče trestů, pak: „*pouze hraběnka měla právo exekuce. Filantropie měla své meze, byla používána i rákoska. Škola se nacházela v prvním patře zámku, a děti pak byly přiváděny učiteli nahoru do vyššího patra, kde se nacházela apartmá hraběnky. Tam děti trestala, ale velice málo. Nejvyšší trest bylo odloučení od kolektivu, takže třeba neměly vycházky*“ (www.radio.cz).

Jurende zavedl do ústavu rovněž závazný vyučovací plán s důrazem na přírodní vědy. Předměty výuky byly: matematika, přírodní vědy, jazyky – latina a francouzština, historie, vlastivěda, hudba, kreslení. Poprvé byla na Moravě zavedena do vyučování gymnastika. Výuka probíhala často v přírodě, byly podnikány výlety na Helfštýn, Radhošť, Lysou Horu. Zde děti stanovaly pod širým nebem, učily se poznávat okolní přírodu a krajinu.

Také zde byla uplatňována pravidla dietetiky: zdravá výživa, otužování. Samotná hraběnka šla příkladem, chodila v lehkých šatech a spávala u otevřeného okna až do listopadu.

Žáci byli vzděláváni mimo jiné i v pěstování ovocných stromů, v parku se nacházela zeleninová zahrada i ovocný sad.

Chlapci byli vychováni jako budoucí učitelé, úředníci a umělci, děvčata jako budoucí matky.

<http://www.muzeumnj.cz/zamek-kunin/zivot-na-zamku/zamecky-park-kunin/>

Počátkem roku 1807 na škole působili:

- Ředitel Karel Josef Jurende,
- František Seevalt – učitel řeči,
- Antonín Schneider z Butovic – bývalý chovanec školy,
- Jiří Tannerberger ze Suchdola – taktéž,
- Františka Wernerová – dcera sládka v Kuníně,
- Magdaléna Winklerová z Kunína – bývalá chovanka ústavu,
- Judita Ulmanová z Kunína – bývalá chovanka ústavu,
- Hraběnka sama vyučovala náboženství a francouzštinu.

(Kubový, 1970, s. 38)

Žáci ústavu navštěvovali školu v uniformách, ukázka dívčí uniformy je součástí sbírek zámku v Kuníně. Chlapecká uniforma se nedochovala, pouze její vyobrazení. Není tajemstvím, že se v ústavu vyskytovaly i blechy.

Obrázek č. 6 a 7

Chlapecká dobová uniforma, zámek Kunín

Dívčí dobová uniforma, zámek Kunín

V zámeckých sbírkách je přímo vystaven rozvrh hodin výuky 2. třídy chlapců z roku 1806, pořízená fotografie nebyla však nekvalitní, proto jsem jako ukázkou použila přetisk rozvrhu, publikovaný v časopisu Poodří č. 1/2001.

Obrázek č. 8

	<i>pondělí</i>	<i>úterý</i>	<i>středa</i>	<i>čtvrtek</i>	<i>pátek</i>	<i>sobota</i>
5-6 hodin	číslové a mírové poměry	jazykové cvičení	číslové a mírové poměry	jazykové cvičení	číslové a mírové poměry	číslové a mírové poměry
6-7 hodin	náboženství	náboženství	náboženství	náboženství	náboženství	náboženství
7-8 hodin	německé články	německé články	francouzský jazyk	německé články	německé články	francouzský jazyk
8-9 hodin	německé články	německé články	náboženská čtení	německé články	německé články	francouzský jazyk
9-10 hodin	hudba	hudba	hudba	hudba	hudba	hudba
10-11 hodin	náboženská čtení	náboženská čtení	hudba	náboženská čtení	náboženská čtení	náboženská čtení
11-12 hodin	kreslení	počty	kreslení	počty	kreslení	počty
12-13 hodin	oběd a úklid	oběd a úklid	oběd a úklid	oběd a úklid	oběd a úklid	oběd a úklid
13-14 hodin	klavír	klavír	klavír	klavír	klavír	klavír
14-15 hodin	krásnopis	kreslení	krásnopis	kreslení	krásnopis	kreslení
15-16 hodin	přírodopis	přírodopis	přírodopis	přírodopis	přírodopis	přírodopis
16-17 hodin	zpěv	zpěv	francouzský jazyk	zpěv	zpěv	hudba
17-18 hodin	německý sloh	francouzský jazyk	německý sloh	německý sloh	francouzský jazyk	hudba
18-19 hodin	světové dějiny	zeměpis	zeměpis	světové dějiny	zeměpis	zeměpis

Týdenní rozvrh výuky 2. třídy chlapců na kunínském výchovném ústavu z roku 1806

Jak jsem již uvedla výše, na kunínském zámku se vyučovala gymnastika. Christoph Friedrich GutsMuths byl učitelem gymnastiky ve Schnepfenthalu, tak stejně jako Karl Christin André. Spisy Friedricha GutsMuthse o gymnastice a plavání, zastoupené v kunínské knihovně napovídají, že kunínský ústav zde následoval příklad ústavu ve Schnepfenthalu.

„Chovanci došli již daleko ke skákání, lezení, běhu a rovné chůzi po vodorovném úzkém stromu. Přeskakují různé výšky jak s tyčí, tak bez ní, lezou do výšky po hladkých provazech a stromech a umějí se také navzájem vyhnout na úzkých rovinách, aniž by vyšli z rovnováhy. Věší se také na dosti dlouhou dobu celou vahou těla za ruce z výšky dolů“ (Z fragmentu dopisu jednoho cestujícího, popisující výchovný ústav v Kuníně v roce 1797).

Obrázek č. 9

Ilustrace z knihy *Gymnastik für die Jugend* – Schnepfthal 1793 (zámecká knihovna Kunín)

Dílčí závěr:

V této kapitole jsem se snažila vystihnout teoretické výstupy, které vedly ke zbudování jednoho z nejmodernějších vzdělávacích ústavů ve střední Evropě. Samotné vybudování je pak možno přičíst odvážné vzdělané ženě, která se nutně vymykala společenským konvencím té doby. Výjimečnost a netradičnost se pak projevila v metodách výuky, uplatňovanými před více než dvěma sty lety.

4 ODKAZ MARIE WALBURGY SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

V této kapitole se pokusím začlenit práci Marie Walburgy do teoretických a praktických výstupů sociální pedagogiky. Smyslem této kapitoly však není podrobný rozbor oboru sociální pedagogiky a jejího vývoje.

4.1 Teoretické výstupy

„V českém prostředí se s termínem sociální pedagogika setkáváme dosud v různých významech – to proto, že i příslušná oblast je u nás stále ve stadiu rozvoje. Přitom patří sociální pedagogika ve své teoretické i praktické podobě – k neobyčejně významným oborům pedagogiky, neboť se zabývají takovými jevy současnosti, které v ní působí negativně, resp. ji ohrožují“ (Jůzl, 2010, s. 48).

Oboru sociální pedagogika se věnuje mnoho teoretiků, kteří se snaží precizovat předmět tohoto oboru, a to jak v českém prostředí, tak i na mezinárodní úrovni. Každý z těchto teoretiků nazírá na předmět oboru tak, jak ho cítí a vnímá a definuje jej ze svého úhlu pohledu, případně podle toho, k jakým závěrům dospěl podle svých výzkumů. V teorii existuje celá řada těchto definic, pro ilustraci jich uvádím 5, dle mého názoru nejvýstižnějších:

Z. Bakošová: *„Sociální pedagogiku lze vymezit jako sociální pomoc a do jejího předmětu lze zahrnout také problematiku sociálně-patologických jevů, romskou problematiku, problematiku sociálně i mravně narušených dětí a mládeže a i jiné problémy. Důraz by měl být kladen zejména na preventivní rozměr sociální pedagogiky“* (Bakošová, 1994, s. 9).

O. Baláž: *„Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, která na základě exaktních poznatků řeší vztahy výchovy a společnosti (sociálního prostředí), podílí se na vymezování cílů výchovy, zkoumá výchovné aspekty socializačních procesů a přispívá k utváření a rozvoji osobnosti ve výchovně-vzdělávacím procese v rodině, ve škole a ve volném čase, dále v zájmové a pracovní činnosti“* (In. Bakošová, 2008, s. 17).

B. Kraus: *„Sociální pedagogika se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti“* (Kraus, 2001, s. 12).

P. Ondrejko: *„Sociální pedagogiku je možno chápat jako vědu o výchově, která se uplatňuje v sociální práci a ve které tvoří podstatnou část jejích aktivit. V tomto smyslu je i teorií sociální práce. Opírá se o poznání procesu socializace (především dětí a mládeže), zkoumá a realizuje možnosti intervence do tohoto procesu, zejména pokud jde o ohrožené a sociálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže i dospělých. Současně je i realizací politiky výchovy a vzdělávání, kterou uskutečňuje ve speciálních výchovně-vzdělávacích zařízeních.“* (Ondrejko, 2000, s. 189)

J. Průcha: *„Sociální pedagogika je disciplína pedagogiky zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané, zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agrese mládeže; drogová závislost mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti v důsledku narůstající sociální patologie a kriminality mládeže.“* (Průcha, 2003, s. 217)

Dále si dovoluji uvést závěr z vědecké konference Sociální pedagogika jako vědecká a společensky užitečná disciplína (Brno, 2000), kde sociální pedagogové v první sekci došli k závěru *„že v nazírání na předmět sociální pedagogiky se do jisté míry pokročilo, opouští se jak krajně zužující, tak krajně liberální názory na tuto disciplínu. Sociální pedagogika se v tomto pojetí otevírá všem lidem: běžné populaci, ohrožené populaci i postiženým částem populace, využívá sociálně edukativní formy preventivně primárního, sekundárního i terciárního působení.“*

Všechny uvedené definice jsou hodně široké, avšak jediná z uvedeného výčtu koresponduje s působením a činností Marie Walburgy. Je to definice O. Baláže. Je celkem pochopitelné, že pod některé definice není možné činnost hraběnky podřadit, protože čas hraběčinných aktivit byl před více než dvěma sty lety. Tím, jak se předmět sociální pedagogiky vyvíjel, vyvíjely se i definice, ale i přes to, jsou její aktivity z pohledu teoretiků podřaditelné pod předmět zkoumání sociální pedagogiky. Také je potřeba pohlédnout do dějin a začlenit její působení historicky.

Kraus (2008, s. 40) uvádí, že: *„kritériem pro dějiny české sociální pedagogiky je možnost pojmání sociální pedagogiky: jako oboru teoretického, nebo spíše jako oblasti aplikované, praktické. Ti, kteří preferovali rovinu praktickou, se soustřeďovali na pomoc*

v praxi a naplňovali ideje sociální pedagogiky zakládáním různých ústavů, zařízení, institucí a hledání různých cest, jak poskytnout podporu těm příslušníkům společnosti, kteří to potřebují. “

Bakošová (2008, s. 10) uvádí: „*Vlivem sociologických názorů se začaly postupně objevovat následující teorie, které zdůrazňovaly společenskou podmíněnost výchovy a teoriím dávaly následující pojmenování: 1. sociální pedagogika, 2. sociologická pedagogika, 3. pedagogická sociologie, 4. sociologie výchovy a 5. sociální pedagogika – sociologie výchovy. 1. a 5. směr si jsou pojmově sice podobné, ale obsahově se odlišují. Pro podřazení činnosti Marie Walburgy je výstižný 1. směr – sociální pedagogika, kterou Bakošová (2008) dále člení na praktický směr sociální pedagogiky a teoretický směr sociální pedagogiky.*

Právě do praktického směru řadí J. H. Pestalozziho s tím, že se zapsal jako obhájce zaostalých, chudých a sociálně utlačovaných dětí. V praktické rovině v ústavu v Neudorfu a v útulku pro osiřelé děti ve Stanzu se snažil ověřit, jak je možné plánovitou a cílevědomou výchovou dosáhnout vývoje dětí. Své myšlenky zapsal ve svých pracích „*LINHAGD a GERTRÚDA“ a JAK GERTRÚDA UČÍ SVÉ DĚTI“.* „*Teoretickými a praktickými snahami položil základy pedagogiky sociální péče, jako součásti sociální pedagogiky.* (Bakošová, 2008, s. 11). Provedu – li srovnání s Marií Walburgou, pak i ona byla přesvědčená o svém správném počínání a poskytovala nemajetným jak materiální, tak i duchovní podporu. Ovšem její výchovný ústav nebyl pouze pro sirotky. Poskytovala kvalitní vzdělání i pro hmotně zajištěné žáky. Jediným neporovnatelným momentem je skutečnost, že hraběnka nezapsala své myšlenky. Mohu však uvést poznatek z osobní korespondence s Dr. Zedulčíkem, kastelánem zámku Kunín, že existují torzovitě dochované deníky zámecké školy. Zatím nebyly zveřejněny, ale po jejich zveřejnění nebude důvod, aby Marie Walburga nemohla být považována za zakladatelku sociální pedagogiky v českých zemích.

4.2 Zhodnocení působení Marie Walburgy

Mám – li provést výčet činností Marie Walburgy, které korespondují se zaměřením sociální pedagogiky a jejím působením, shrnula bych je do následujících okruhů:

- 1) Především musím vyzvednout její osobnost. I přes nepřízně jejího osudu, nezatrpkla, nezahořkla a nestala se pouhou konzumentkou společenského řádu, i když se s vnějšími vlivy jejího života složitě vyrovnávala (úmrtí dětí, rozpad rodiny, osa-

mocení). Jednalo se bezesporu o silnou osobnost, která byla vůdčím typem. **Uměla přijmout vůdčí roli se schopností rozeznat potřeby jiných – přijala roli sociálního pedagoga.**

- 2) Při hospodářské činnosti dbala o rozvoj svých panství, zaváděla praktiky, které vedly k pozdvižení panství. Složitě se přibližovala sedlákům, aby pochopili, že i jejich činnost může ovlivnit budoucnost a musí ji předvídat (křížení dobytka, výsadba stromků, očkování proti neštovicím). **Určovala potřebný směr rozvoje a rad praktickými příkladem.**
- 3) Projevovala aktivní zájem o úroveň školství na svých panstvích (pořádání konferencí s učiteli ze svých panství a předávání poznatků, zkušeností a novinek) a poskytování knih k zajištění odborného růstu učitelů. **Poskytovala poradenskou činnost.**
- 4) Prosadila nové vyučovací a výchovné metody do výuky, a tím zavedla zcela nové vnímání světa a člověka v něm (gymnastika, otužování, plavání, ale také do výuky zavedla vědu a názorné pomůcky jako např. mineralogickou sbírku). **Naplňovala praktický směr sociální pedagogiky.**
- 5) Vybuodovala nejmodernější výchovný ústav, ve kterém se vzdělávali děti šlechticů, měšťanů, úředníků, také děti sedláků, poddaných, zvláště zde byli přijímáni sirotci. Škola byla tolerantní ke všem národnostem. Studovali zde jak Němci, tak Češi, ale také Židé, katolíci, evangelíci, chlapci i děvčata. **Vedla své žáky k náboženské snášenlivosti, toleranci a pochopení.**
- 6) Zde opět neopomenou zdůraznit, že aktivity hraběnky vycházely především z jejich finančních zdrojů. Jistě by se zde dalo namítnout, že tyto zdroje získávala prací jiných, jenže takový byl společenský řád a já její působení vnímám, jako že svými aktivitami oplácela či vracela potřebným to, do čeho by oni určitě v takové míře neinvestovali. To je především vzdělání a výchova. Tyto své aktivity by však nikdy nemohla uskutečnit, kdyby jí tak nevelelo její srdce i její přesvědčení o investici do budoucna. **Poskytovala nemajetným jak materiální, tak i duchovní podporu.**

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE A REALIZACE VÝZKUMU

Úvodem praktické části bakalářské práce bych chtěla uvést, že mi před psaním bakalářské práce osobnost Marie Walburgy nebyla neznámá. Přibližně před čtyřmi lety jsme uskutečnili rodinný výlet, kdy jednou ze zastávek byl právě zámek Kunín. Zpočátku jsem prohlídku zámku vnímala jako běžnou prohlídku, ale když začal výklad o Marii Walburze a její škole, začal mě výklad velmi zajímat. Ze sbírek mě zaujala mineralogická sbírka, zub velryby, velké množství knih a také dívčí dobová uniforma. Po návratu domů jsem se chtěla se známými podělit o své zážitky, ale byla jsem velmi překvapená, protože o Marii Walburze a jejím působením nikdo neslyšel a tudíž ani nic nevěděl. Protože si myslím, že si tato žena zaslouží pozornost a uznání, rozhodla jsem se pro vypracování své bakalářské práce, která by ji přiblížila a ocenila její působení. Moje téma korespondovalo s vypsáním tématem bakalářských prací, a to významná pedagogická osobnost z místa bydliště. Protože bydlím v Brně a Marie Walburga se také narodila v Brně, nebylo pochyb, o kom budu psát svoji bakalářskou práci.

Jelikož jsem přesvědčená, že Marie Walburga tvoří součást české sociální pedagogiky, bylo cílem teoretické části práce především seznámit s jejím působením, jejími aktivitami a shrnutím jejího působení. Praktická část pak úzce navazuje na teoretickou, protože budou použity závěry i z této části práce.

5.1 Cíl výzkumu

Stanovení cíle výzkumu nebylo jednoduché, protože už po mé první návštěvě Kunína bylo zřejmé, že Marie Walburga je lokální celebritou, která není doceněná v celostátním měřítku ani jako historická postava a jako osobnost, patřící do sociální pedagogiky, už vůbec ne. Přesto v návaznosti na studovaný obor stanovuji hlavní výzkumnou otázku:

Tvoří Marie Walburga součást české sociální pedagogiky?

Jako dílčí otázky výzkumu jsem stanovila:

1. **Je známá Marie Walburga mezi pedagogickými pracovníky?**
2. **Co způsobilo, že Marie Walburga upadla v zapomnění?**

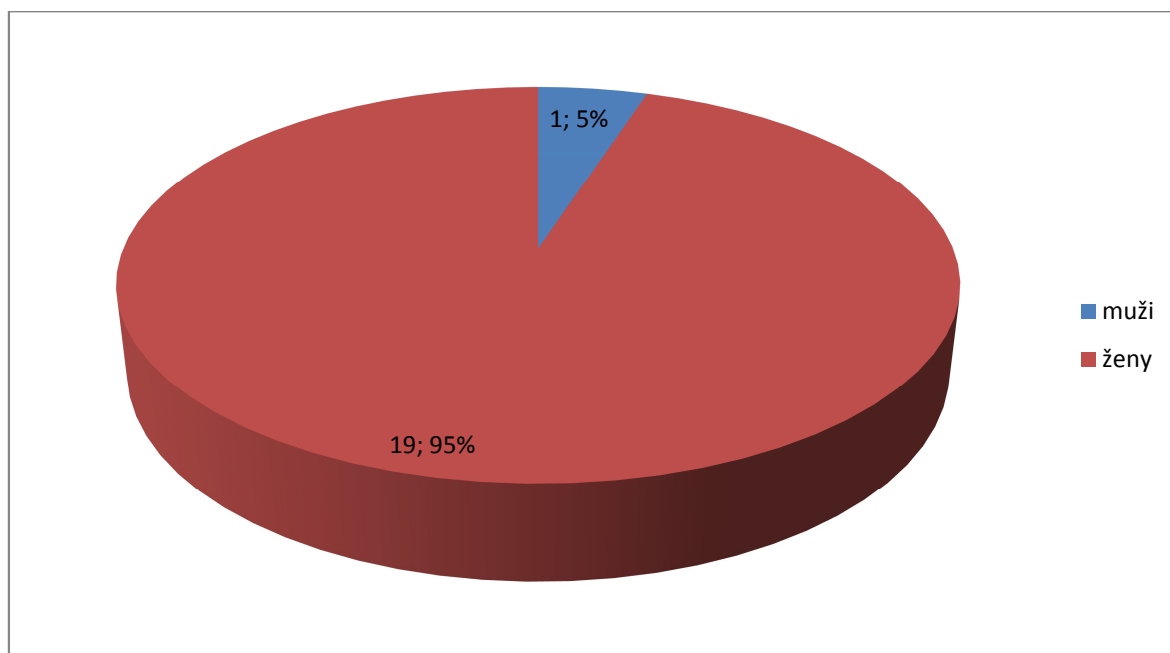
5.2 Výzkumná metoda

Pro ověření hlavní výzkumné otázky je potřeba vyjít z historických podkladů. Už v teoretické části jsem použila **historicko – analyzační metodu**, kterou jsem porovnávala teoretické výstupy sociální pedagogiky s činností Marie Walburgy, zejména ve čtvrté kapitole. Pro odpověď na 1. dílčí výzkumnou otázku jsem zvolila kvalitativní výzkum metodou rozhovorů, které jsem uskutečnila ve městě Brně. Kvalitativní výzkum jsem zvolila proto, protože jsem chtěla vidět reakce respondentů. Na 2. dílčí výzkumnou otázku jsem zvolila opět historicko – analyzační metodu.

5.3 Výzkumný vzorek

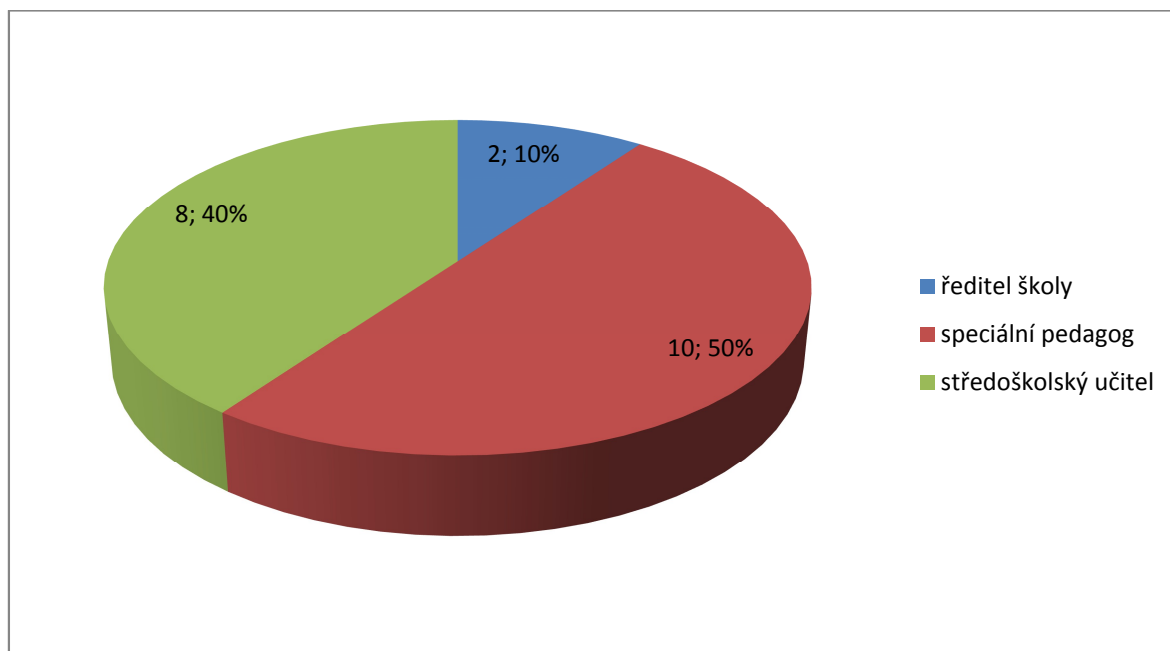
Výzkumný vzorek pro zodpovězení otázky, zda je známá Marie Walburga mezi pedagogickými pracovníky, tvoří 20 pedagogických pracovníků, z toho 2 ředitelé škol, 10 speciálních pedagogů a 8 středoškolských učitelů, z toho 19 žen a 1 muž. Všichni respondenti mají vysokoškolské vzdělání pedagogického směru. Rozhovory byly uskutečněny v měsících leden až březen 2014 na třech školách a v pedagogickopsychologické poradně.

Graf č. 1

Složení výzkumného vzorku

Graf č. 2

Profesní složení výzkumného vzorku

5.4 Struktura rozhovorů

Na prověření povědomí o Marii Walburze jsem zvolila tři uzavřené otázky, následujícího znění:

1. Je Vám známá osobnost Marie Walburgy?
2. Víte, v čem byla významná?
3. Víte, ve které době žila?

5.5 Analýza a interpretace výsledů výzkumu

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky „**Tvoří Marie Walburga součást české sociální pedagogiky?**“ je potřeba vyjít ze závěrů, uvedených v kapitole 4. 2 na základě historicko – analytické metody, jsou to:

- uměla přijmout vůdčí roli se schopností rozeznat potřeby jiných – přijala roli sociálního pedagoga,
- určovala potřebný směr rozvoje a rad praktickými příkladem,
- poskytovala poradenskou činnost,
- naplňovala praktický směr sociální pedagogiky,
- vedla své žáky k náboženské snášenlivosti, toleranci a pochopení,
- poskytovala nemajetným jak materiální, tak i duchovní podporu.

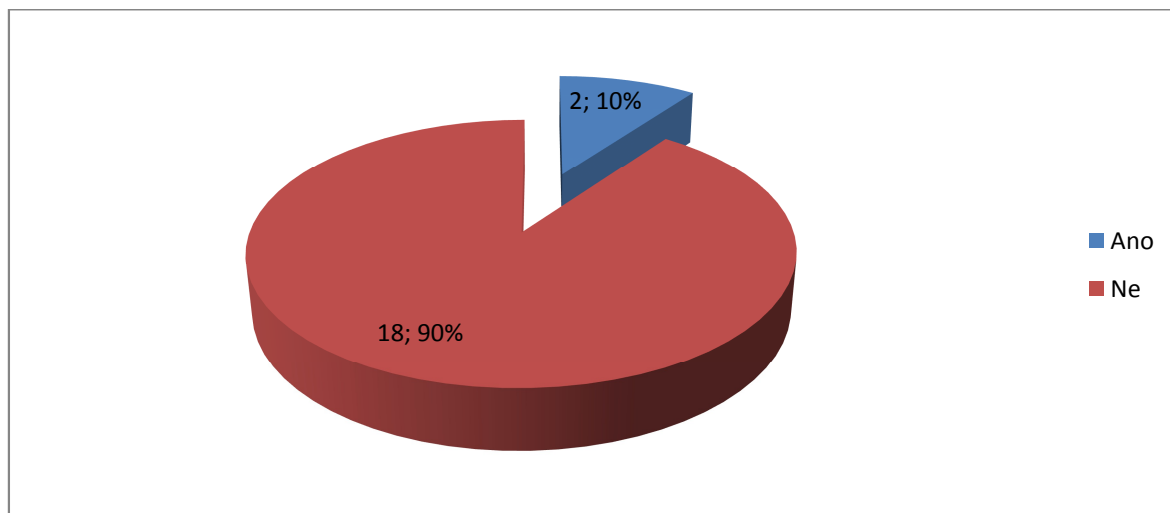
Z uvedených závěrů lze jednoznačně odpovědět, že Marie Walburga skutečně tvoří součást české sociální pedagogiky.

Pro zodpovězení dílčí otázky „Je známá Marie Walburga mezi pedagogickými pracovníky?“ byli osloveni pedagogičtí pracovníci ve věku 30 až 50 let. I když byli velmi překvapeni zněním mých otázek, všichni na 3 stanovené otázky ochotně odpověděli.

Na otázku: **Je Vám známá osobnost Marie Walburgy?**

Z 20 respondentů 2 odpověděli, že ano, 18 respondentů odpovědělo ne.

Graf č. 3

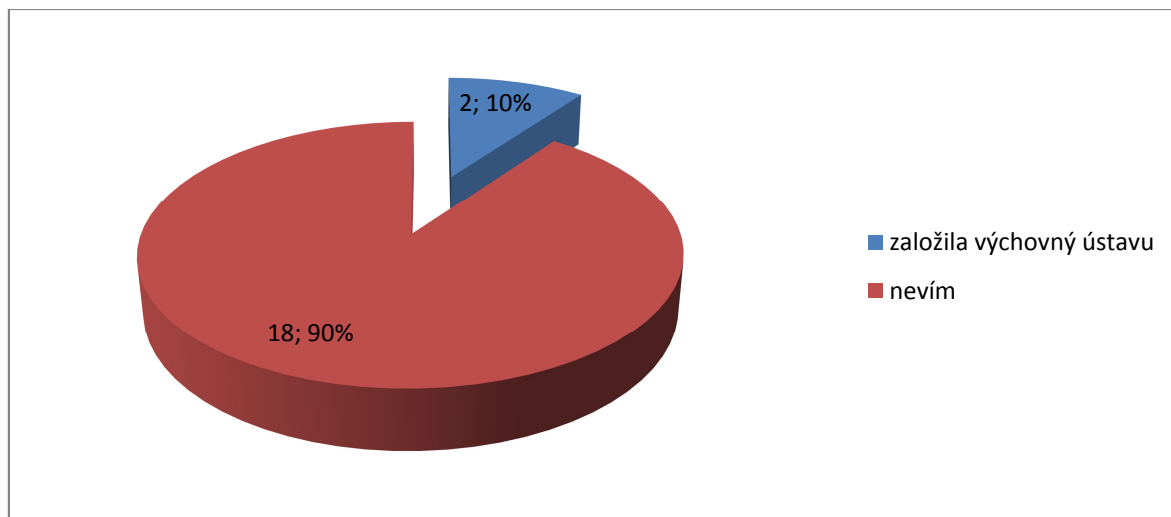
Grafické znázornění odpovědí na otázku „Je Vám známá osobnost Marie Walburgy?“

Z rozhovorů vyplynulo, že i když 18 respondentů nemělo povědomost o Marii Walburze, všichni se zeptali, kdo to byl. Všem jsem objasnila, o koho se jednalo, mým zajímavým postřehem bylo, že nikdo z respondentů nepředstíral, že mu je osobnost Marie Walburgy známá, jen si právě nemohl vzpomenout, kdo to je.

Na otázku: **Víte, v čem byla významná?**

Z 20 respondentů 2 respondenti odpověděli, že založením výchovného ústavu, 18 respondentů odpovědělo, že ne.

Graf č. 4

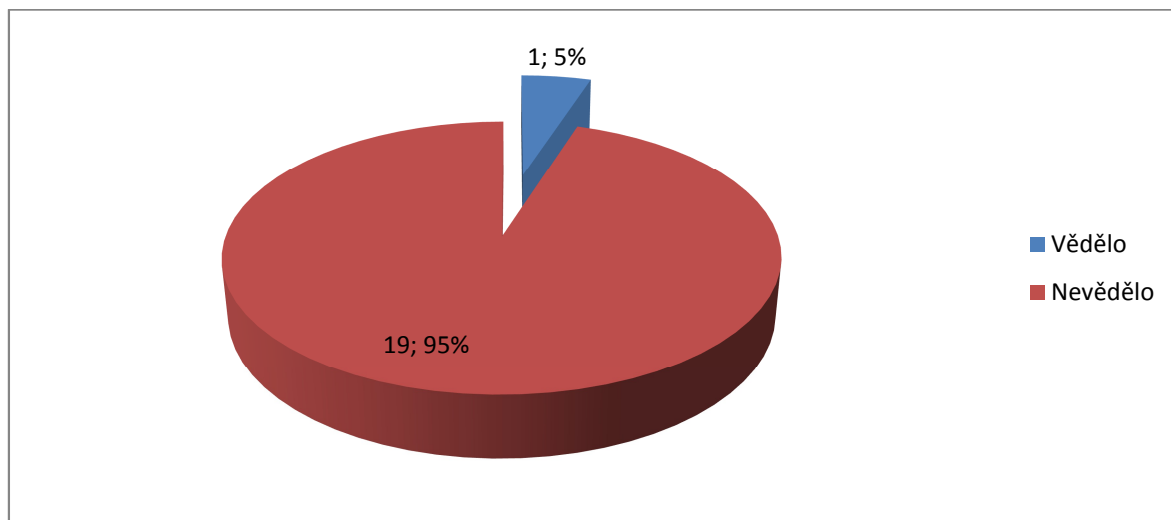

Grafické znázornění odpovědí na otázku „Víte, v čem byla významná?“

Na otázku: **Víte, ve které době žila?**

Z 20 respondentů 1 respondent dokázal zařadit, ve které době Marie Walburga žila, 19 ji nedokázalo zařadit.

Graf č. 5

Grafické vyjádření odpovědí na otázku „Víte, ve které době žila?“

Z výše uvedeného vyplývá, že ani pedagogičtí pracovníci nejsou obeznámeni s osobností a činností Marie Walburgy, nikdo z nich se s ní nesetkal ani v rámci studia. Pouze jedna respondentka soukromě navštívila zámek Kunín, ale už přesně nedokázala specifikovat dobu, ve které Marie Walburga žila a jedna respondentka měla o Marii Walburze povědomost, protože pochází z Nového Jičína.

Na zodpovězení druhé dílčí výzkumné otázky „**Co způsobilo, že Marie Walburga upadla v zapomnění?**“ jsem opět využil historicko – analyzační metodu, na základě které jsem dospěla k následujícím závěrům:

- už za svého života byla hraběnka přijímána rozpačitě, díky uplatňování nových výchovných metod, i když byly nabídnuty i chudým dětem a sirotkům,
- i když nezištně hraběnka pomáhala poddaným, žila ve společenském řádu, který neuměl docenit její působení, navíc i zde se projevilo úsloví, že úspěch se neodpouští,
- zničením kunínského zámku nebylo kde připomínat tradici, kterou za svého života založila,
- velmi výraznou měrou k zapomnění hraběnky přispěl i společenský řád, který panoval v naší společnosti prakticky od skončení druhé světové války do roku 1989, kdy bylo zatracováno vše, co odporovalo socialistickému zřízení.

Doporučení pro odborníky oboru sociální pedagogika

Dovolím si tímto doporučit teoretickým odborníkům v oblasti sociální pedagogiky, aby se blíže seznámili s působením Marie Walburgy a sami zařadili tuto osobnost do osnov výuky oboru sociální pedagogika.

ZÁVĚR

Touto prací jsem chtěla upozornit na velmi významnou osobnost pozdního osvícenství, hraběnku Marii Walburgu Josefu Kajetánu, říšskou hraběnku z Truchses Walburg Zeilu, rozenou říšskou hraběnku z Harrachu Rorau Thanhausenu Hohenemsu Lustenau, o které jsem přesvědčená, že jí není v pedagogické, ale ani v historické literatuře věnována pozornost, kterou by si bezesporu zasloužila. Ve své bakalářské práci jsem vycházela z různých dokumentů, neboť veškeré literární a historické podklady jsou značně roztržité, neexistuje ucelená publikace, která by se podrobně touto osobností zabývala, jak z hlediska historického, tak i z hlediska významu jejího pedagogického a výchovného působení. Některé literární prameny se i faktograficky rozcházejí. Podstatné však je, že její přínos je zaznamenaný, a i když neuceleně, byl znovuobjevený.

Je obdivuhodné, že i přes nepřízeň osudu, který hraběnku potkal, nezahořkla, neuzavřela se do sebe, nepodlehla sebelítosti a s pohledem do dějinných dálek se plně oddala svému ideálu.

Jestliže je jako zakladatel oboru sociální pedagogika považován Johann Heinrich Pestalozzi, i když pojmu sociální pedagogika nikdy nepoužil, pak hraběnka, která byla jeho vrstevnicí a zabývala se totožnými praktickými aktivitami, ale nejen jimi, by měla mít své místo v české sociální pedagogice. Tím, že vlastními náklady vybudovala a spravovala Výchovný vzdělávací ústav s pokrokovými výchovnými metodami, srovnatelný s jinými ústavami v Evropě, ale především tím, že ctěla ducha tolerance, poskytovala vzdělání dětem bez rozdílu původu, měla by být označena přinejmenším jako zakladatelka sociální pedagogiky na Moravě. Její význam a velikost je samozřejmě větší, protože veškerá její rozhodnutí plynula ze zaměření její osobnosti, její svobodné vůle a jejího přístupu. Nejen že svá rozhodnutí dokázala obhájit, ale i finančně zajistit. Pochopitelně, že se vyskytla i úskalí, pramenící ze selhání lidského faktoru a občas se na její úkor někdo přiživil a někdo obohatil, bohužel se vyskytla i zášť a zloba potvrzující tolik ověřené heslo, a to že úspěch se neodpouští. Domnívám se, že se mi podařilo splnit vytyčený cíl práce a odpověď na hlavní výzkumnou otázku je více než zřejmá.

A úplně na závěr bych touto cestou chtěla vyjádřit obdiv panu PhDr. Jaroslavu Zezulčíkovi, kastelánovi zámku v Kuníně, který se velmi významnou měrou zasloužil o rozkvet zámku a kterého považuji za největšího znalce života výjimečné ženy, jakou byla hraběnka Marie Walburga.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Publikace:

BAKOŠOVÁ, Z.: *Sociálna pedagogika (Vybrané kapitoly)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994.

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*, 3. vydání, Vydavateľství public promotion, s. r. o. 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

CIPRO, M. *J. H. Pestalozzi a výchova*, 1. vydání, Čechovova 21, 170 00 Praha 7, 1996.

CHOBOT, K. *Osobnosti Novojičína*. 1. vyd. Nový Jičín: Okresní úřad Nový Jičín, 2000.

KROUPA, J. *Alchymie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*. 2., rozš. a upr. vyd. Brno: ERA, 2006. ISBN 80-7366-063-6.

JŮZL, M. *Základy pedagogiky*, Brno 2010, IMS Brno.

KOČÍ, J. a kol., *Československá vlastivěda díl II, dějiny svazek I*, Orbis 1963, 11-081-63.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. ET AL.: *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*, Brno, 2009, IMS Brno.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Malá Československá encyklopedie*, ACADEMIA 1986, sv. 4, s. 722, 02/76 – 0603 – 21-096-86.

KUBOVÝ, J. *Dějiny Kunína*, Kunín: MNV, 1970.

ONDREJKOVIČ, P.: *Príspevok k otázkam vzťahov sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. In: *Pedagogika*, 2000, roč. 50, s. 189.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, 2008. 4. vydání. ISBN 80-7178-772-8.

RADVAN, E. VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, ISBN 978-80-87182-25-3.

SPORNÝ, F. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, Na Moravě a ve Slezsku - SEVERNÍ MORAVA*, nakladatelství Svoboda, 1983. 1. vydání, s. 358,

Unikátní encyklopedie na pokračování, PAMÁTKY, Kunín, nakladatelství Framus Plzeň, 2006, ISBN 80-7238-446-5.

WURMOVÁ, J. *Ze života Jana Jindřicha Pestalozziho*. Tiskem a nákladem V. Neuberta a synů, Praha - Smíchov, MCMXXVII.

ZEZULČÍK, J. *Zámek Kunín, perla moravské barokní architektury*. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum, 1995.

ZEZULČÍK, J. *Nový Jičín*. 2. Vyd. Ostrava: Repronis, 1999. 110 s. ISBN 80-86122-47- 6.

Časopisy:

JELÉNKOVÁ, H. *Marie Walburga hraběnka Truchsess-Waldburg-Zeilu*. Kunínoviny, 1998, mimořádné číslo.

LINHARTOVÁ, V. *Zajímavá cesta do života pozoruhodné ženy: Marie Walburga hraběnka Truchsess-Waldburg-Zeilu*. UNIVERZITNÍ NOVINY, ročník 7, číslo 9/2000, s. 37- 40. ISSN 1211-6866.

NOVOTNÝ, V. *Antropologicko-lékařský průzkum kosterních pozůstatků Marie Walburgy hraběnky z Truchses-Waldburg-Zeilu*. Poodří 1/2001, vydává Společnost přátel Poodří, registrační číslo: MK ČR E12812.

ZEZULČÍK, J. *Zajímavá cesta do života pozoruhodné moravské ženy*. Poodří 1/2001, vydává Společnost přátel Poodří, registrační číslo: MK ČR E12812.

ZEZULČÍK, J. *Znamení paní hraběnka*. Poodří 2/2004, vydává Společnost přátel Poodří, registrační číslo: MK ČR E12812.

Sborníky:

Sborník z konference, *Sociální pedagogika jako vědecká a společensky užitná disciplína*. Brno, Institut mezioborových studií 2000.

Internetové zdroje:

http://www.casopisoodri.cz/osobnosti/images/Walburga_Marie.pdf

<http://zamek.kunin.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=77953>

<http://www.zskunin.cz/historie.htm>

http://za-letistem.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=74203&id_obce_3=72499

<http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/marie-walburga-hrabenka-ktera-chtela-stesti-pro-jine-1>

<http://www.radio.cz/cz/clanek/139775>

<http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-fondy-a-sbirky-v-ceske-republice.aspx>

<http://www.youtube.com/watch?v=llszgc5k7HQ>

<http://zamek.kunin.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=49909&lng=>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – portrét Marie Walburgy

Obrázek č. 2 – Dobový obraz zámku Kunín

Obrázek č. 3 – Zámek Kunín před rekonstrukcí

Obrázek č. 4 – Současný pohled na zámek Kunín

Obrázek č. 5 – Plán zámeckého Parku

Obrázek č. 6 – Ukázka dívčí uniformy

Obrázek č. 7 – Ukázka chlapecké uniformy

Obrázek č. 8 – Rozvrh hodin

Obrázek č. 9 – Ukázka tělesné výchovy

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Složení výzkumného vzorku

Graf č. 2 – Profesní složení výzkumného vzorku

Graf č. 3 – Grafické znázornění odpovědí na otázku „Je Vám známá osobnost Marie Walburgy?“

Graf č. 4 – Grafické znázornění odpovědí na otázku „Víte, v čem byla významná?“

Graf č. 5 – Grafické vyjádření odpovědí na otázku „Víte, ve které době žila?“